

PODMIENKY A PROCES VZNIKU 4. PARTIZÁNSKEJ BRIGÁDY (NOVEMBER 1944 – FEBRUÁR 1945)

OLDŘICH V A N Ě K

VANĚK, O.: Conditions and Process of the 4th Partisan Brigade Establishment (November 1944 – February 1945). *Vojenská história*, 11, 1, 2007, pp 49 – 69, Bratislava.
The author who is for a long time pursuing military issues of anti-fascist resistance movement in Slovakia and the Slovak National Uprising and in addition to it also the history of special, intelligence and diversionary groups sent to the territory of Slovakia from the territory of the USSR, now fastened his attention to less known issues of the partisan movement history in Slovakia. Neither before 1989 was elaboration of the history of separate partisan units very attractive as just in this field there are many deformations and legends and often it is very difficult to be well informed about a tangle of various factographies and memoirs. In his efforts he was guided by an attempt to reveal some organisational and personal issues of the 4th Partisan Brigade establishment, so far not quite clarified. In his work the author drew on all archive sources and memories available.
Military History. Slovakia. World War II. Activity of the 4th Partisan Brigade (November 1944 – February 1945) in Slovakia.

Napriek tomu, že od Slovenského národného povstania uplynulo už vyše šesťdesiat rokov, nebola problematike 4. partizánskej brigády venovaná adekvátne pozornosť. Najmä otázka formovania tejto vojensko-partizánskej jednotky zostala úplne nespracovaná. Aj keď archívy poskytujú relatívny dostatok prameňov¹, doteraz nebola spracovaná seriózna vedecká štúdia.

V rokoch 1945 a 1946 sa síce objavili zmienky v knihe *Probijte se!* (Débrouillez vous!)² jedného z veliteľov v tejto jednotke a o dva roky neskôr vyšla *Klačanská dolina* od toho istého autora³, avšak v oboch prípadoch ide o beletrizovanú formu subjektívnych spomienok a názorov, determinovaných funkčným zaradením autora a dobou.

V šesťdesiatych rokoch v monografii o partizánskom hnutí v Československu, ktorej jeden z autorov bol priamym účastníkom diania v brigáde, zrejme na základe chýbajúcej politickej objednávky, sa objavila už len jedna veta „Čtvrtý partyzánský pluk byl vytvořen rozkazem z 23. prosince 1944 z roztržitých skupin bývalých povstaleckých jednotek i partyzánů a z řad ukrývajících se obyvatel“⁴ s poznámkou, že vo februári 1945 bol reorganizovaný na štvrtú partizánsku brigádu a v prehľadnej tabuľke je za jeho veliteľa namiesto pplk. gšt. Antona Cípricha označený sovietsky komisár...

Vedecká štúdia o Štvrtom partizánskom pluku, resp. o štvrtej partizánskej brigáde, nebola napísaná, avšak mnoho parciálnych informácií a podnetných záverov, ktoré sa tejto vojensko-partizánskej jednotky dotýkajú, je obsiahnutých v štúdií Františka Novotného⁵ v zborníku Múzea SNP z roku 1969.

¹Archív Múzea SNP v Banskej Bystrici a Vojenský historický archív v Bratislave.

²MASTNÝ-ŠTEFAN, F.: *Probijte se!* (Débrouillez vous!). Praha : Nakladatelství Rok, 1946 (2. vydanie).

³MASTNÝ, B. Š.: *Klačanská dolina*. Praha : ELK, 1948.

⁴BENČÍK, A., KURAL, V., PAULÍK, J., ŠOLC, J., ŠTĚPÁNEK, Z., TESAŘ, J.: *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války*. Praha : Naše vojsko, 1961, s. 280.

⁵NOVOTNÝ, F.: Partizánska vojna na Slovensku roku 1945. *Zborník Múzea Slovenského národného povstania II*. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1969, s. 7-164.

Vojenská história

Až na konci sedemdesiatych rokov 20. storočia spracoval pre potreby Oddelenia MNO pre udeľovanie osvedčenia 255 plk. Emil Gažo základný prehľad o vzniku, vývoji a činnosti brigády⁶. Materiál je však rámcový, statický a slúžil len ako pomôcka v rámci Komisie 255.

A konečne v polovici osemdesiatych rokov minulého storočia piaty diel Dejín Slovenského národného povstania 1944 priniesol dve encyklopedické heslá⁷, pochopiteľne, tiež bez hlbšieho rozboru v širších súvislostiach. História Štvrtého partizánskeho pluku, resp. Štvrtej partizánskej brigády, je venovaná časť memoárov Jozefa Nálepku, príslušníka jednotky⁸. Okrem spomienky Štefana Feju v Archíve Múzea SNP v Banskej Bystrici⁹ nie sú podchytené žiadne iné spomienky a výpovede či už veliteľov, alebo príslušníkov brigády.

Článok chce ukázať genézu vzniku 4. partizánskeho pluku a 4. partizánskej brigády na základe sumarizácie doterajších poznatkov o tejto vojensko-partizánskej jednotke a ich komparácie s vlastným archívnym výskumom.

PODMIENKY A PREDPOKLADY REORGANIZÁCIE PARTIZÁNSKEHO HNUTIA V LIPTOVE (NOVEMBER – DECEMBER 1944)

Nástupom 18. SS divízie Horst Vessel zo severného Maďarska začala 18. októbra 1944 generálna ofenzíva nemeckej brannej moci proti povstaleckému územi, ktorá do konca mesiaca privodila zánik povstaleckej Prvej čs. armády na Slovensku. Pri principiálne neujasnenom a organizačne nie úplne pripravenom prechode na partizánsky spôsob boja sa na prelome októbra a novembra 1944 v liptovskej, juhozápadnej, časti Nízkych Tatier pohybovali tisícky povstaleckých vojakov a partizánov.

V závere nemeckej ofenzívy proti slobodnému povstaleckému územi a po boji s jednotkami 18. SS divízie v priestore Kozieho chrbta, Hiadel'ského sedla a masívu Prašivej Hlavný štáb partizánskeho hnutia rozhodol presunúť všetky podriadené skupiny na liptovskú stranu. Dňa 30. 10. 1944 vyrazila veľká skupina partizánov po severných svahoch Prašivej a Latiborskej hole do Ľupčianskej, Kľačianskej a ďalších liptovských dolín, kam dorazili po niekoľkodňovom pochode 3. 11. 1944. HŠPH sa na čas usadil v jednom priestrannom stane v Kľačianskej doline, kým 2. paradesantná brigáda sa po rotách rozmiestnila v okolitých dolinách.

Priestor Magurky, Ľupčianskej, Dúbravskej a Kľačianskej doliny, juhozápadne od Liptovského Svätého Mikuláša, sa stal križovatkou, ktorou prechádzali tí, ktorí boj vzdali a smerovali do svojich domovov, no najmä tí, ktorí chceli v ozbrojenom odpore pokračovať ďalej. Jasné svedectvo zanechal člen Slovenskej národnej rady Dr. Jozef Stanek: „Dňa 27. októbra [1944] dorazili sme na Železnô, ktoré už bolo v tom čase úplne vyprázdnené, lebo sa očakával nápor Nemcov od Nemeckej [dnes Partizánskej] Ľupče aj od Liptovskej Osady. ... 28. októbra sme prešli spoločne so skupinami vojakov a partizánov cez Magurku, Ľupčiansku a Kľačiansku dolinu do Kľačian.“¹⁰

Na Solisko k prameňu potoka Veľký Oružný dorazil 1. novembra 1944 pochodový prúd 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR spolu s politickým a partizánskym velením. Partizáni, ktorí sa k nim pripojili, sa rozmiestnili v susednej Kľačianskej doline. Bolo to viac ako 600 ľudí¹¹.

⁶GAŽO, E.: *Partizánske hnutie na Slovensku II*. Bratislava 1981.

⁷PLEVZA, V. a kol.: *Dejiny Slovenského národného povstania 1944*. Encyklopédia odboja a SNP. Bratislava : Pravda, 1985, ss. 548-549 a 551-552.

⁸NÁLEPKA, J.: *Druhá maturita*. Bratislava : NVK International, 1995, s. 59-121.

⁹Archív Múzea SNP v Banskej Bystrici, f. XII, pr.č. 24/66.

¹⁰STANEK, J., Dr.: *Moje spomienky na Liptov v povstaní a po povstaní*. Tatran, 1945, roč. 3, čís. 46.

¹¹REHÁK, A.: *Spomienka šéflékára Druhej samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR vo vlastníctve autora*, s. 17.

V Kľačianskej doline, okrem niektorých politických činiteľov (je doložená dočasná prítomnosť Karola Šmidkeho¹² so synom Dragutinom, ktorý bol jeho radistom, poslanca dr. Bohumila Laušmana, Karola Bacílka a Jana Švermu), jednotlivcov a roztrúsených skupín povstaleckých vojakov a partizánov, sa nachádzal Viačeslav Antonovič Kvitinskij so štábom a časťou síl Osobitného diverzného oddielu¹³, až do svojho odchodu do Iľanovskej doliny tu boli francúzski partizáni kpt. G. de Lannuriena¹⁴. Do spojenia s 2. čs. paradesantnou brigádou tu táborilo 80 mužov zo skupiny kpt. J. J. Staneka.

V Dúbravskej doline sa usadila časť miestnych mužov, ktorí sa prihlásili počas náboru do partizánskeho oddielu budovaného okolo výsadkovej organizátorskej skupiny Michala Sečanského, vysadenej 8. augusta na Latiborskej holi¹⁵. Nad Liptovskou Lužnou bola skupina povstaleckých vojakov zo VI. taktickej skupiny z Revúckej doliny a Liptovskej Osady okolo npor. Štefana Feju, prvého pobočníka veliteľa obranného úseku na Bielom Potoku pri Ružomberku. Z tohto úseku po rozpade povstaleckej armády odišlo do hôr vyše 500 mužov, z ktorých asi 300 potom bojovalo až do oslobodenia¹⁶.

V kúpeľoch Železnô v Lupčianskej doline, západne od Magurky, bol počas SNP výcvikový tábor partizánskej brigády Za slobodu Slovanov, spravovaný výcvikovým oddielom „Železnô“. Dňa 15. 10. 1944 bol rozhodnutím HŠPO oddiel premenovaný na Pobeda (Víťazstvo) a podriadený HŠPO. Napriek jeho odchodu 24. 10. 1944 do priestoru Staré Hory – Turecká, zostali tu o.i. sústredené zásoby potravín, zbraní a munície. Cez túto základňu po rozpade povstaleckej armády prešlo smerom na Považie a Oravu na konci októbra a na začiatku novembra 1944 mnoho vojakov a partizánov. Napríklad sem ustúpila 2. rota 1. Štefánikovej brigády spolu so štábom brigády, ku ktorej sa v priestore Magurka – Železnô pripojila časť partizánov z oddielu Pavel (kpt. Trojan). Tieto okolnosti vytvárali predpoklady pre formovanie organizačných prvkov 4. partizánskeho pluku, ale aj pre neskoršie kompetenčné spory.

Na liptovskej strane Nízkych Tatier zostali skupiny príslušníkov 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR, ktorí z rôznych dôvodov neodišli s hlavnou časťou brigády zo Soliska. Boli to skupiny, v ktorých boli napríklad npor. Jan Harus a kpt. Martin Obdržálek (ranený 10. 11. 1944) a niektorí ďalší ranení. Úzko spolupracovali s obyvateľmi obcí Lazisko, Dúbrava, Kľačany, Magurka a ďalšími.

Priami účastníci a svedkovia na priebeh týchto udalostí spomínajú takmer rovnakými slovami: „Začiatkom novembra (1944 – pozn. O. V.) bolo v Kľačianskej doline veľa partizánov, odhadovali sme ich asi na tisícpäťsto... Prepojenie medzi skupinami nebolo žiadne, každá vystupovala samostatne.“¹⁷ – konštatuje Jozef Nálepka. Neskorší zástupca veliteľa brigády Štefan Feja dosvedčuje, že „osada Magurka bola v prvých novembrových dňoch preplnená vojakmi, partizánmi a evakuantmi z okresov Ružomberok a Liptovský Mikuláš“.¹⁸ Podobne

¹²Spomienka Daniela Stankoviča, horára v Lupčianskej doline, vo vlastníctve autora.

¹³Na Osobitnú partizánsku brigádu Klementa Gottwalda premenovaný rozkazom Hlavného štábu partizánskeho hnutia v Československu čís. 36 zo dňa 25. 12. 1944 so spätnou platnosťou od 1. 9. 1944. Štáb oddielu so štábnou rotou bol 24. 10. 1944 v Jasenskej doline, kým diverzné roty boli rozmiestnené v Slovenskom Rudohorí. Štáb bol prinútený ustúpiť na liptovskú stranu Nízkych Tatier až do Kľačianskej doliny, odkiaľ sa okolo 7.11. presunul do Vajskovej doliny.

¹⁴Po tom, čo Nemci znemožnili sústredenie všetkých skupín francúzskeho oddielu, tieto sa v dňoch 25. – 26. 10. 1944 neúspešne pokúšali dostať do Jasenia. Asi 40 francúzskych partizánov pod velením kpt. G. Lanuriena prešlo Prašivú a 30. 10. sa v priestore Magurka – Železnô spojilo so štábom 1. Štefánikovej brigády. Zvyšok francúzskeho oddielu potom prešiel ponad Kľačany a Lazisko do Iľanovskej doliny.

¹⁵Potvrďuje to výpoveď Františka Kanderu (vo vlastníctve autora). Kontakt s nimi nadviazal v Lubele už 10. 8. 1944 príslušník Sečanského organizátorskej skupiny Ján Kondor, liptovský rodák. Po nábore v Lubele, Dúbrave a Kľačanoch odišlo 60 mužov do Sečanského oddielu. „...Koncom októbra sme boli nútení stiahnuť sa do hôr. Ja som s niekoľkými Lubeľčanmi odišiel na Chabenec a odtiaľ do Dúbravskej doliny. Medzi nimi boli Anzelm Hrnčiar, Miloš Bubniak, Eduard Kubík z Lubele, Adam Poliak z Dúbravy a Samuel Uhrinčát z Pukanca.“

¹⁶Archív Múzea SNP Banská Bystrica. Fond XII, pr. č. 24/66. Spomienka Š. Feju.

¹⁷NÁLEPKA, J.: *Druhá maturita*. Bratislava : NVK International, 1995, s. 70.

¹⁸Rukopis spomienky Štefan Feju, s. 54 (vo vlastníctve autora).

sa vyjadruje tiež jeden z veliteľov, príslušník 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR, Bohuš Štefan¹⁹.

Od začiatku novembra 1944 nemecké okupačné jednotky likvidovali zvyšky rozpadnutej armády v priestore Poľany, Bukoviny či Ďumbiera. Pochopiteľne, nevynechali ani oblasť Kľačianskej doliny a Solísk. Hlavný štáb partizánskeho hnutia v Československu²⁰ (HŠPH) sa v tom čase spolu so zvyškom 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR presunul z pohronskej na liptovskú stranu Nízkych Tatier, kde predpokladal v priestore Lupčianskej a prilahlých dolín vytvoriť opevnený partizánsky rajón ako východisko na rozvoj ďalšej bojovej činnosti. Avšak ukázalo sa, že liptovskú stranu Nízkych Tatier obsadzujú nemecké jednotky, ktoré takmer prerušili pohyb, no najmä zásobovanie partizánov. Preto HŠPH uvažoval o návrate na pohronskú stranu. Najskôr však musel vyriešiť zásobovacie problémy. Niektorí príslušníci HŠPH a plk. A. N. Asmolov videli východisko v priamom obsadení podhorských obcí. 4. novembra veliteľ HŠPH rozhodol vyslať vyčlenené partizánske jednotky do Kľačian, Dúbravy a Nemeckej Lupče a jeden prápor 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR do Svätého Križa a Laziska s úlohou získať potraviny s použitím všetkých prostriedkov, a ak to bude nevyhnutné, aj násilím²¹.

Svedectvo o tejto akcii podáva Juraj Pivoluska: „Prvý paradesantný prápor vyrazil 6. novembra zo Soliska do údolia potoka Križianky smerom na Lazisko. Prvosledové rotý sa zastavili na okraji lesa. Prieskum sa pokúsil preniknúť do dediny, tam však už boli Nemci. Veliteľ práporu si uvedomil, že násilný vstup do Laziska by mal tragické následky pre civilné obyvateľstvo. Preto nariadil rotám, aby sa zakopali. Dúfal, že sa v noci predsa len podarí menším skupinám dostať do Laziska a nadviazať kontakt s civilným obyvateľstvom.

Dňa 9. novembra nemecké prepadové jednotky zaútočili na provizórne obranné postavenie 1. práporu. Začal sa boj. Nepriateľ mal prevahu v palebných prostriedkoch. Paradesantný prápor musel ustúpiť na Solisko.“²² Akcia, pri ktorej bol zranený kpt. Martin Obrdržálek a jeden vojak, sa skončila bez úspechu.

Táto, ako aj všetky podobné akcie, vykonané medzi 6. až 9. novembrom 1944, nepriniesli očakávané výsledky. To platí aj pre boj pri Kľačanoch 7. novembra 1944 a boj v Kľačianskej doline na druhý deň. O udalostiach 7. 11. poskytuje svedectvo denník príslušníka Hlavného štábu partizánskeho hnutia škpt. Cyrila Kuchtu²³, avšak pregnantnejšie a ucelenejšie ho formuloval neskôr: „Na akcii za získanie potravín v obci Kľačany sa mali zúčastniť partizánske oddiely z Osobitej partizánskej brigády Klement Gottwald a Prvej československej partizánskej brigády J. V. Stalina. Velením bol poverený mjr. Caregradskij²⁴, jeho zástupcom bol kpt. Terechov²⁵. S rozkazom na začatie akcie odoslal Asmolov ku kpt. Terechovovi mňa²⁶.

Ešte pred začatím spomínanej akcie prejavili sa v tábore určité nezrovnalosti. Veliteľ Osobitej partizánskej brigády Klement Gottwald V. A. Kvitinskij odvolal z akcie oddiel Daňa, ktorý

¹⁹Pozri MASTNÝ, B.Š.: *Klačanská dolina*. Praha : ELK, 1948, s. 19 a nasl. Autor, narodený 9. 1. 1911 v Brne, počas odboja používal viacero krycích mien – Mastný, Prošek, Novotný. Vlastným menom sa volal Bohuš Štefan. Pred prechodom na partizánsky spôsob boja bol zástupcom veliteľa 3. práporu 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR.

²⁰Vznikol reorganizáciou Hlavného štábu partizánskych oddielov na Slovensku 29. októbra 1944.

²¹Podrobnejšie pozri ŠTILLA, M.: *Parabrigáda v partizánskej vojne*. Banská Bystrica 1989, s. 12-17.

²²PIVOLUSKA, J.: Účasť 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR v Karpatsko-dukelskej operácii a v Slovenskom národnom povstaní. In: *Zborník Múzea SNP*. 8. Martin : Osveta, 1983, s. 28.

²³Archív Múzea SNP Banská Bystrica, Fond IV, pr. č. 82/67.

²⁴Mjr. Michal Semionovič Caregradskij bol náčelníkom operačného oddelenia Hlavného štábu partizánskych oddielov na Slovensku. V HŠPH zastával funkciu náčelníka intendantného oddelenia.

²⁵Kpt. Gennadij Terechov, pôvodne zástupca styčného dôstojníka štábu 1. UF I.I. Skripku-Studenského, v HŠPH zastával funkciu náčelníka prieskumu.

²⁶Kpt. Cyril Kuchta v HŠPO zastával funkciu náčelníka 3. (operačného) oddelenia. Po reorganizácii HŠPO 29. 10. 1944 vykonával najskôr funkciu pomocníka náčelníka štábu HŠPH, neskôr opäť náčelníka operačného oddelenia.

bol najlepšie vyzbrojený automatickými zbraňami a poslal ho plniť inú diverznú úlohu. Neskôr som sa od V. A. Kvitinského dozvedel, že od samého začiatku bol proti pripravovanej akcii. Predpokladal jej neúspech preto, že partizánske oddiely, ktoré sa na akcii mali zúčastniť, neboli ešte celkom konsolidované, bolo v nich veľa nových ľudí, kontakty s miestnym obyvateľstvom neboli dostačujúce a o pripravovanej akcii vedelo veľa ľudí.²⁷...

S plánom nesúhlasili ani plk. Vladimír Příkryl a jeho náčelník štábu škpt. Karol Hlásny, výhrady mal tiež člen HŠPH kpt. Cyril Kuchta. Návrh, aby jednotlivci v civilnom odevu v uvedených obciach nadviazali spojenie s miestnymi odbojármi, ktorí kúpené potraviny, odevy a obuv dopravili na Solisko, plk. Asmolov odmietol a označil ho za zbabely²⁸.

„Vlastné uskutočnenie celej akcie potvrdilo obavy tých, ktorí sa stavali proti nej. Akcia sa začala až s dvojhodinovým oneskorením a jej priebeh nasvedčoval tomu, že nepriateľ bol na útok partizánov pripravený. Oddiely Titovského, Sokolova a Ivanova nespĺnili stanovené úlohy, a tak celá ťarcha boja ostala na oddieloch Kaličenka a Bykova, ktoré utrpeli i najväčšie straty v boji. Mali jedenásť mŕtvych a počet ranených sa nedal zistiť. Partizáni prihlnali z Kľačan štyri kravy, doniesli niekoľko chlebov a malé množstvo ďalších potravín.“²⁹

K svedectvu škpt. Cyrila Kuchtu dodajme, že rozkaz na prepád a získanie potravín v obci Kľačany bol vydaný 6. novembra 1944 o 15,00 h a zorganizovať akciu ukladal náčelníkovi rozviedky HŠPH kapitánovi Gennadijovi Terechovovi. Mali sa jej zúčastniť oddiel Nikolaja Kaličenka, diverzný oddiel z Prvej čs. partizánskej brigády J. V. Stalina pod velením Ivana Titovského, oddiel Sokol npor. Viktora Nikolajeviča Bykova³⁰, ďalej oddiely Ivanova, Letku a Sokolova a 4. diverzná rota Jána Daňu. Útok mal začať 7. 11. o 04,00 hodín.

Iný priamy svedok udalostí B. Štefan – v svojej knihe³¹ píše, že niekoľko skupín partizánov skoro ráno zaútočilo na Kľačany, avšak nemecké stráže ich odhalili a jednotky rýchlo obsadili zákopy. Počiatkový úspešný postup partizánov bol paralyzovaný po príchode nemeckých záloh z Eubele a Dúbravy, ktoré vpadli partizánom do chrbta. V boji padlo 25 partizánov, kým Nemci mali len štyroch padlých.

Podobné svedectvo prináša kronika obce Kľačany³²: „Partizáni ... urobili dňa 7. XI. 1944 útok v počte asi 200 mužov ozbrojených puškami, automatmi a granátmi pod vedením ruských a slovenských veliteľov. Nemci sa tuho bránili. Dostali posilu z okolitých dedín, a preto údatne bojujúcich partizánov, ktorí boli vysilení a vyhľadovaní, premohli. Boj trval asi 5 hodín. Na bojisku v obci a v okolí obce zostalo ležať 23 partizánov.“

Obavy a výhrady V. A. Kvitinského a ďalších sa vyplnili. Na druhý deň – 8. novembra – Nemci (v Palúdzke bola dislokovaná motorizovaná jednotka Wehrmachtu s takmer 1 000 mužmi) ešte pred príchodom 1. paradesaného práporu obsadili Lazisko, Sv. Kríž a ďalšie dediny a za delostreleckej podpory vnikli do príľahlých dolín. Odvetnú akciu podnikli aj do Kľačianskej doliny a obsadili ju. Tým ohrozili HŠPH, ktorý sa v tom čase nachádzal v jej hornej časti, kde sa k nemu pripojila sedemčlenná styčná skupina majora I. Skripku s niekoľkými rádiostanicami³³.

²⁷KUCHTA, Č.: Činnosť hlavného štábu partizánskeho hnutia v Československu po prechode do hôr. In: *Pamät ľudu 2*, Bratislava : Pravda, 1989, s. 96-97.

²⁸Archív Múzea SNP Banská Bystrica, fond IV. Denník C. Kuchtu, 5. 11. 1944.

²⁹KUCHTA, Č.: Tamže, s. 96-97.

³⁰V. N. Bykov sa krátko nato stal veliteľom skupiny pre organizovanie príjmu desantov a materiálu pri HŠPH.

³¹MASTNÝ, ref. 19, s. 24 a 40.

³²Kronika Slovenského národného povstania v Kľačanoch. 11. 8. 1945. Štátny archív Bytča, pobočka Liptovský Mikuláš, f. ONV LM – adm., 1945 – 1948, šk. 166, č. 7215/1945 adm.

³³ASMOLOV, A. N.: *V týlu Wehrmachtu*. Praha : Naše vojsko, 1983, s. 294-295 a n.

V skupine o.i. boli veliteľ skupiny radistov G. J. Staľnyj, radistka M. R. Rudinskaja (Šuščevová), pobočník styčného dôstojníka kpt. S. I. Ryndin, zástupca styčného dôstojníka kpt. S. M. Terechov, dvaja radisti – por. S. P. Šanajev a staršina V. P. Kaplin. Radisti si ponechali len jednu výkonnú stanicu, prostredníctvom ktorej mohli udržiavať spojenie s 1. ukrajinským frontom.

Zmienka J. Nálepku³⁴, ktorý bol zaradený v skupine 21 partizánov pod velením npor. Igora Kemku a por. Ladislava Maníčka, naznačuje, že niektoré partizánske skupiny boli pripravené akciu na získanie potravín zopakovať³⁵, avšak „8. novembra Nemci posilnení obrnenými autami, mínometmi a inými zbraňami, postupovali od časného rána Kľačianskou a Ľupčianskou dolinou. Postupovali pomaly nielen dolinou, ale aj príľahlými svahmi a hrebeňmi kopcov. Strieľali po všetkom, čo sa pohybovalo. Pálili všetky senníky, budy a chatky“³⁶. Kľačianska dolina sa vyprázdnila – zostali tu len malé izolované skupinky ako bolo 21 partizánov Igora Kemku alebo 6 príslušníkov parabrígy pod velením por. B. Štefana – Mastného.

Neúspech akcie a kritická zásobovacia situácia prinútila HŠPH k razantnému rozhodnutiu. Veliteľ Hlavného štábu partizánskeho hnutia v Československu plk. A. N. Asmolov na druhý deň rozhodol o odchode z Liptova. Nariadil, že presun celého štábu a jednotiek, ktoré sa s ním pohybovali cez Chabenec, začnú 10. 11. 1944 o 8,00 hod. partizáni a o 11,00 hod. ich budú nasledovať príslušníci parabrígy. Avšak skôr, ako k tomu mohlo dôjsť, z dvoch strán napadli tábor 2. čs. samostatnej paradasantnej brigády v ZSSR a Hlavného štábu partizánskeho hnutia v Československu na Soliskách nemecké jednotky. Jeden útočný prúd postupoval Veľkým Lovnáčom cez Kolibiská a horou nad Solisko. Druhý prúd postupoval cez Magurku, Dzurkovú a Jamy na Krásnu hôrku na druhej strane Poľany na Solisku. Prepad začala jednotka na Krásnej hôrke, ku ktorej sa na signál pridal aj druhý prúd³⁷. To – spolu s udalosťami v Kľačianskej doline – viedlo k neorganizovanému odchodu z tohto priestoru, známeho ako pochod smrti cez Chabenec do Lomnistej doliny.

Všetci partizáni však z liptovskej strany neodišli. Mnohé skupiny ostali, roztrúsené po všetkých dolinách Liptova. Nastal čas „druhého osídlenia“ Kľačianskej, Dúbravskej, Ľupčianskej a ďalších dolín a dolínok.

SFORMOVANIE 4. PARTIZÁNSKEHO PLUKU (DECEMBER 1944)

Hlavný štáb partizánskych oddielov na Slovensku počas prechodu do hôr stratil spojenie s väčšinou oddielov, nie však s Ukrajinským štábom partizánskeho hnutia v Kyjeve. Ten brigády, ktoré s ním udržiavali spojenie, priamo podriadil štábom partizánskeho hnutia pri vojenských radách 1. a 4. ukrajinského frontu. Konkrétne Štábu partizánskeho hnutia (ŠPH) 1. UF podriadil 1. a 2. partizánsku brigádu M. R. Štefánika, 1. čs. partizánsku brigádu J. V. Stalina, Brigádu kpt. Jána Nálepku a brigádu Jánošík. Štábu partizánskeho hnutia 4. UF boli podriadené: zväzok Stalin, brigáda Za slobodu Slovanov a brigáda Rákosi.

V druhej polovici novembra 1944 sa začal proces reorganizácie partizánskeho hnutia, iniciovaný a riadený Hlavným štábom partizánskeho hnutia v Československu, ktorý sa usídlil v Lomnistej doline. Hlavnou úlohou HŠPH v tomto období bolo sústrediť čo najviac bojovníkov do nových alebo znova obnovených bojaschopných partizánskych oddielov, nadviazať spojenie a zabezpečiť centralizované riadenie a velenie. Partizánske jednotky sa po rozklade armády

³⁴NÁLEPKA, ref. 17, s.72.

³⁵Svedectvo aspoň o čiastkovom úspechu podáva Teodor Kaliský v článku *Naše povstanie*, uverejnenom v Ľupčianskych zvestiach z augusta 2004: „Bolo ráno 10. novembra 1944. So skupinou 30 vojakov z Paradasantnej brigády, ..., sme sa vracali z priestoru Lúžna – Železnô – Magurka, ... každý s nákladom v torbe. V tomto priestore sme s inou skupinou vojakov v posledných dňoch októbra zakopali v hore do dvanástich jám za nákladné auto proviantu a 100 párov bagančí. ... Odniesli sme všetko.“

³⁶NÁLEPKA, ref. 17, s. 73.

³⁷Archív Oblastného výboru SZPB v Liptovskom Mikuláši. Revolučná činnosť a SNP v Nemeckej Ľupči. Podkladový materiál pre publikáciu *Protifašistický odboj a oslobodenie Liptova*, s. 11.

nanovo organizovali, menili svoje základne a operačné priestory. V rámci tejto činnosti HŠPH sformoval štyri partizánske pluky³⁸, medzi ktorými bol aj nami sledovaný 4. partizánsky pluk.

Priestor Kľačianskej a ďalších dolín a dolínok liptovskej časti Nízkych Tatier sa opäť začal zaplňovať organizovanými bojovníkmi. Napríklad v Kľačianskej doline sa na spoločnom postupe dohodli skupiny príslušníkov 2. čs. samostatnej paradessantnej brigády v ZSSR npor. B. Štefana – Mastného a npor. L. Manička, ktoré sem prišli 1. novembra 1944.

Na začiatku decembra pokračoval proces zjednocovania jednotlivých skupín v priestore Dúbravskej doliny, Kľačianskej doliny a jej bočnej odnože Na Baniach, Ľupčianskej doliny, na Solisku a na Magurke, kde sa sústredilo už na 150 mužov³⁹. V skupine Igora Kemku zostalo 14 mužov, pplk. Vladimír Branislav Bodický mal 70 žandárov, v ďalších blízkych dolinách bolo 69 mužov⁴⁰, na Baniach bol npor. Michal Škodáček so 16 mužmi⁴¹. V priestore Liptovskej Lúžnej bola bližšie nešpecifikovaná skupina vojakov povstaleckej armády okolo pplk. gšt. Antona Cipricha.

Veliteľ HŠPH plk. A. N. Asmolov rozhodol sformovať v tomto priestore nový partizánsky prápor a zrejme v prvej dekáde decembra 1944 rozhodol tiež o jeho reorganizácii na partizánsky pluk. Úlohou poveril splnomocnenca HŠPH Nikolaja Vasilieviča Smetanina, do toho času komisára Druhého partizánskeho pluku Jana Švermu. Ten na tieto udalosti spomína⁴² nasledovne: [Veliteľom HŠPH plk. A. N. Asmolovom] „som bol poverený, aby som v celom okrese Liptovský Mikuláš znovu organizoval a do bojovej činnosti uvádzal rozdrobené partizánske a vojenské jednotky. Bolo to 26. 11. 1944⁴³, keď som ako veliteľ pätnásťčlennej skupiny odišiel za týmto úkolom. Obdržal som k tomu písomné poverenie podpísané Asmolovom, Studenským a Slánskym.“⁴⁴ Organizačná skupina v počte šestnásť ľudí bola vyčlenená z Druhého partizánskeho pluku Jána Švermu s úlohou zjednotiť roztrúsené skupinky partizánov a povstaleckých vojakov na severných svahoch Nízkych Tatier a vytvoriť z nich aktívny partizánsky oddiel⁴⁵.

Zrejme nepovšimnuté zostalo svedectvo neskoršieho náčelníka štábu npor. Grigorija Spiridonoviča Korovuškina – je to torzo denníka alebo správy o splnení úlohy v ruskom jazyku,

³⁸Prvý partizánsky pluk bol sformovaný z roztrieštených oddielov a skupín 1. Stalinovej brigády rozkazom HŠPH čis. 28 z 10. 12. 1944. Mal štyri oddiely a velil mu V. P. Surkov. Druhý partizánsky pluk Jana Švermu bol sformovaný rozkazom čis. 29 z 25. 11. 1944. Mal tri oddiely a jeho veliteľom bol kpt. K. N. Danilov. Tretí partizánsky pluk bol vytvorený na základe rozkazu HŠPH z 20. 11. 1944. Mal štyri oddiely a jeho veliteľom bol N. Kaličenko.

³⁹4. partizánskej brigády. Vojenský historický archív Bratislava. F. Partizánske hnutie, sign. j. 421.

⁴⁰Vojenský historický archív Bratislava, zbierka Partizánske hnutie, sign. j. 420. Korovuškinov záznam

⁴¹MASTNÝ, ref. 19, s. 56.

⁴²Archív Múzea SNP Banská Bystrica. Fond XII, pr. č. 575/86. Spomienka Smetanin.

⁴³V bojovom denníku 1. partizánskeho pluku 4. partizánskej brigády je príchod N.V. Smetanina zaznamenaný 25. 11. 1944. Archív Múzea SNP Banská Bystrica. Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia, fond 120, a.j. 7, pr.č. 191/65.

⁴⁴Poverenie malo nasledovný obsah:

Majiteľ tohto poverenia súdruh Smetanin N.V. je skutočne splnomocnencom HŠPH na Slovensku.

Súdruh Smetanin má nasledujúce práva:

1. Zisťovať roztrúsené skupiny, oddiely partizánov, jednotky čs. armády, organizovať ich v aktívne partizánske oddiely a dávať im úlohy;
2. Organizovať medzi obyvateľstvom podzemné bojové skupiny a pomocné skupiny pre partizánske hnutie;
3. Prevádzať rozvedku.

Táto plná moc s. Smetanina je rozhodujúca pre všetky partizánske skupiny, oddiely a jednotky vojska, ktoré nemajú spojenie s nadriadenými orgánmi a nemajú vlastné velenie.

Podpisy

Veliteľ partizánskeho hnutia na SlovenskuAsmolov

Náčelník štábu HŠPH na SlovenskuStudenskij

Člen vojenskej rady partizánskeho hnutia v ČeskoslovenskuSlánský

⁴⁵Činnosť 2. part. pluku. Vojenský historický archív Bratislava. Fond Partizánske hnutie, sign. j. 163.

ktoré je priložené k vojnovému denníku 4. partizánskej brigády⁴⁶. Deväťstranový dokument hovorí jednoznačne o organizačnej výstavbe 4. partizánskeho práporu 2. partizánskeho pluku Jána Švermu: „6. 12. [1944] npor. V. P. Fedotov a ja sme boli povolaní k veliteľovi Hlavného štábu partizánskych oddielov na Slovensku. Fedotov bol ustanovený za veliteľa 4. partizánskeho práporu 2. pluku Jána Švermu. Ja, npor. G. S. Korovuškin, som bol vymenovaný za náčelníka štábu vznikajúceho práporu. Za komisára bol určený N. V. Smetanin. Našou úlohou bolo z ľudí v príľahlých dolinách zorganizovať prápor. Ráno o 8,00 Fedotov, ja, Vasil Barlit a pridelené spojky sme vyšli z Jasenskej doliny do doliny Sedlisko. O 15,00 sme boli na mieste. Tu sme sa stretli s našim komisárom, ktorý sem bol vyslaný už pred niekoľkými dňami. Okamžite sme prišli k práci.“ Zápis pokračuje ocenením obrovskej práce, vykonanej N. V. Smetaninom, ktorý už bol na Magurke, urobil prieskum Kľačianskej a Ľubelskej doliny, bol v rade obcí a zistil, že tu je k dispozícii na tri stovky bojovníkov.

Výsledkom práce Smetaninovej skupiny bolo vytvorenie 4. partizánskeho práporu. Jeho veliteľom sa stal Vasilij Petrovič Fedotov, komisárom N. V. Smetanin a náčelníkom štábu Grigorij Spiridonovič Korovuškin⁴⁷. S istotou už môžeme povedať, že pôvodne mal byť tento prápor súčasťou Druhého partizánskeho pluku Jána Švermu. V doterajšej interpretácii vzniku 4. partizánskej brigády tento krok chýbal. Ako vyplýva zo správy o činnosti tohto útvaru, 4. prápor mal 169 mužov⁴⁸. Postupne vznikali jeho súčasť⁴⁹:

Na Soliskách bol 7. decembra 1944 z príslušníkov Smetaninovej skupiny (16 mužov), príslušníkov partizánskych oddielov Veličkovej a Jegorovovej brigády, ktorí sa z rôznych príčin odtrhli od svojich oddielov, vojakov rozpadnutej povstaleckej armády a príslušníkov 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR, ktorí sa tiež z rôznych príčin nespojili s jadrom brigády⁵⁰, vytvorený 1. oddiel. Za jeho veliteľa bol určený Fedor Georgievič Nochrin, za komisára sovietsky partizán, ktorého meno je uvádzané vo všetkých publikáciách, Stepan Viktorovič Svetlov. Autentický Korovuškinov zápis⁵¹ však uvádza Stepana Svetkova, pobočníka veliteľa oddielu Nikolaja Kaličenko (neskoršieho veliteľa 3. partizánskeho pluku). Z rovnakého oddielu ostatne pochádzal aj F.G. Nochrin, kde zastával funkciu veliteľa čaty. Oddiel mal mať 60 partizánov.

Z Rozkazu č.1 veliteľa tohto nového partizánskeho práporu zo dňa 9. 12. 1944 sa dozvedáme ďalšie podrobnosti o organizácii oddielu, v origináli označenom ako „1. skupina 4. práporu 2. partizánskeho pluku poslanca Švermu“, a o obsadení jednotlivých funkcií:

Veliteľ [1.odd.]:Fedor Georgievič Nochrin
Komisár:Stepan Viktorovič Svetlov
ZV a vel. prieskumu:Ladislav Malý
Proviantný:.....Jozef Malý
Lekár:.....MUDr. Karol Poradovský

⁴⁶Vojenský historický archív Bratislava, zbierka Partizánske hnutie, sign. j. 420.

⁴⁷Archív Múzea SNP Banská Bystrica. Otčet 2. partizánskeho pluku J. Švermu. F. Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia, f. 160, a.j. 1. Pôvodne boli Fedotov veliteľom a Smetanin komisárom 1. oddielu 2. partizánskeho pluku J. Švermu. Tamže, a.j.3.

⁴⁸Tamže, a.j. 1

⁴⁹Archív Múzea SNP Banská Bystrica. Otčet 4. partizánskej brigády. Fond Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia, f. 120, a.j. 2, pr.č. 191/65.

⁵⁰Po odchode 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády z tábora vo Veľkej Oružnej zostalo tu 5 príslušníkov brigády s úlohou počkať na príchod hliadky por. Vaculíka, vyslanej do Liptovského Mikuláša: npor. Malý, ranený por. Malý s ošetrovateľom, por. Sokol, čat. Hana.

AM SNP Banská Bystrica. Bojový denník 1. partizánskeho pluku 4. partizánskej brigády. Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia, f. 120, a.j. 7, pr.č. 191/65.

⁵¹Pozri Vojenský historický archív Bratislava, zbierka Partizánske hnutie, Vojnový denník 4. partizánskej brigády, sign. j. 420.

Vojenská história

Veliteľ 1. roty:Jozef Remeň
Pol. komisár :Leopold Šram
Veliteľ 2. roty:Vladimír Nikolajevič Nalevajko
Pol. komisár :Leo Štefan
Vel. 1. čaty:Ján Hvizdák
Vel. 2. čaty:Viliam Sokol
Pob. vel. sk.:Ondrej Kohan
Spojka vel.:Vasilij Alexejev

V Kľačianskej doline bol 9. decembra 1944 z príslušníkov 2. čs. samostatnej paradessantnej brigády v ZSSR, z dôstojníkov a mužstva povstaleckej Prvej československej armády na Slovensku a z bývalých príslušníkov partizánskych oddielov Veličkovej brigády zorganizovaný 2. oddiel. Za jeho veliteľa bol vybraný por. Bohuš Štefan⁵² a za komisára oddielu rtm. Štefan Lohner. Avšak sám B. Štefan napísal⁵³, že najskôr (pre chorobu) funkciu neprijal. Veliteľom oddielu bol teda vymenovaný npor. Ladislav Maniček, tiež príslušník 2. čs. paradessantnej brigády. Vymenovanie npor. Manička potvrdzuje už spomínaný Korovuškinov zápis, v ktorom je navyše uvedený ako náčelník štábu npor. Igor Kemka a zaznamenaný početný stav oddielu pri jeho založení – 14 mužov.

V Dúbravskej doline bol 11. decembra 1944 vytvorený 3. oddiel z vojakov povstaleckej armády a miestnych partizánov z Lubele, Dúbravy a Fiačíc. Jeho veliteľom bol Vasil Petrovič Pugačov a komisárom oddielu bol Anzelm Hrnčiar, ktorého vystriedal 27. 12. 1944 Vladimír Nalevajko. Oddiel mal okolo 25 mužov.

Štáb práporu bol dislokovaný v bunkroch v hornej časti Kľačianskej doliny.

V dokumentoch 2. partizánskeho pluku Jana Švermu⁵⁴ sú tieto udalosti zaznamenané v tom zmysle, že v priestore Kľačianskej doliny bol 7. 12. 1944 zorganizovaný 4. prápor so 169 mužmi, ktorý bol začlenený do 2. partizánskeho pluku J. Švermu. Rozkazom veliteľa pluku č. 11 zo 7. 12. 1944 boli ustanovení za veliteľa 4. práporu – por. V. P. Fedotov, komisárom – N. V. Smetanin a za náčelníka štábu – npor. G. S. Korovuškin.

S určitým časovým oneskorením sa formovala tiež ďalšia jednotka, v niektorých materiáloch označovaná ako 5. prápor. Skutočne, aj tento prápor sa pôvodne formoval ako súčasť 2. partizánskeho pluku Jana Švermu. Ukazuje na to nielen už uvedený Korovuškinov zápis⁵⁵, ale tiež dokumenty 2. partizánskeho pluku Jana Švermu⁵⁶. V správe o činnosti pluku je uvedené, že v zmysle rozkazu HŠPH v Československu o prerušení nepriateľských komunikácií medzi Liptovským Mikulášom a Ružomberkom velenie pluku vyslalo 27. 11. 1944 skupinu 16 mužov pod vedením splnomocnenca štábu pluku N. V. Smetanina na severné výbežky Ďumbiera. Skupina dostala za úlohu zjednotiť v horách roztrúsené skupiny a vytvoriť z nich oddiely.

N. V. Smetanin po vytvorení 4. práporu v Kľačianskej doline pokračoval v plnení svojej úlohy v priestore Liptovskej Lúžnej a do 16. 12. 1944 tu zorganizoval 5. prápor v počte 220 mužov. O organizácii a veliteľoch tejto vojensko-partizánskej jednotky máme zatiaľ minimum informácií. Z faktu, že pplk. gšt. A. Ciprich, prednosta materiálového oddelenia 1. čs. armády na Slovensku, po prelomení povstaleckých frontov odišiel so skupinou vojakov, svojou ženou

⁵²V dokumentoch uvádzaný pod pseudonymom František Novotný, niekedy Novotný – Mastný

⁵³MASTNÝ, B. Š.: *Klačanská dolina*. Praha: ELK, 1948, s. 57 a 62.

⁵⁴Činnosť 2. part. pluku. Vojenský historický archív Bratislava. Fond Partizánske hnutie, sign. j. 163.

⁵⁵„19. 12. Zo všetkých síl sa usilujeme spojiť s jedným podplukovníkom slovenskej armády. Podľa neoverených zdrojov má asi 200 mužov v priestore Lužná.“ Vojenský historický archív Bratislava, zbierka Partizánske hnutie, sign. j. 420. Korovuškinov záznam.

⁵⁶Archív Múzea SNP Banská Bystrica. F. UŠPH 160, a.j. 1, 3, 4.

a vtedy päťročným synom Dušanom do Liptovskej Lúžnej, možno len predpokladať, že jednotku sformoval v tomto priestore najmä z vojakov povstaleckej armády.

Rozkazom veliteľa 2. partizánskeho pluku J. Švermu čis. 10 zo 17. 12. 1944⁵⁷ bol za veliteľa práporu ustanovený pplk. Ciprich. Že 5. prápor bol súčasťou 2. partizánskeho pluku J. Švermu, potvrdzuje list veliteľa tohto pluku kpt. K. N. Danilova pplk. gšt. A. Ciprichovi, v ktorom píše: „Od dnešného dňa Váš prápor podriadujem 2. partizánskeho pluku Jana Švermu. Vás určujem za veliteľa práporu. Vyberte veliteľov rôť, čiat a družstiev. Nadviažte spojenie s naším (zdôraznil autor) 4. partizánskym práporom (veliteľ Fedotov). Vytvorte si štáb⁵⁸, vyberte komisára a náčelníka štábu. Rozkazy budete dostávať od veliteľa 2. partizánskeho pluku Jana Švermu.“⁵⁹

Vytvorenie samostatného partizánskeho pluku spojením práporov npor. V. P. Fedotova a pplk. gšt. A. Cipricha naznačuje rozkaz veliteľa HŠPH z 19. decembra 1944⁶⁰. Celý proces utvárania tohto vojensko-partizánskeho útvaru bol zavŕšený na základe rozkazu veliteľa HŠPH plk. A. N. Asmolova č. 37 z 26. 12. 1944⁶¹ ustanovením samostatného 4. partizánskeho pluku, ktorý mal operačnú základňu v priestore Magurka – Železnô – Solisko⁶². Rozkaz ukladal:

1. na základe 4. práporu 2. partizánskeho pluku Jana Švermu vytvoriť nový partizánsky pluk, ktorý bude pomenovaný „Štvrtý partizánsky pluk“;
2. ustanoviť veliteľom pluku pplk. gšt. Antona Cipricha, komisárom N. V. Smetanina, náčelníkom štábu npor. G. S. Korovuškina, náčelníkom rozvedky npor. Igora Kemku;
3. určenie operačného priestoru: Ružomberok – Liptovský Hrádok – Chabenec;
4. úlohy pluku.

Z vyššie uvedených dokumentov a reálneho vývoja jednoznačne vyplýva jednoznačný záver: na základe rozkazu HŠPH č. 37 z 26. 12. 1944 boli 4. a 5. prápor 2. partizánskeho pluku Jana Švermu zjednotené a reorganizované na samostatný 4. partizánsky pluk, priamo podriadený HŠPH.⁶³

V dochovaných dokumentoch nie sú takmer žiadne údaje o početných stavoch jednotlivých skupín, resp. jednotiek. Určitý prehľad je možné získať z kusých poznámok, napr. v bojovom denníku 1. partizánskeho pluku. Ak sa na Magurke ku dňu 2. 12. 1944 nachádzalo 53 mužov a 23. 12. 1944 s pplk. gšt. A. Ciprichom prišlo 50 vojakov jeho skupiny, tak do 27. 12. 1944 sa početný stav zvýšil na 150 mužov⁶⁴.

Zo zápisov vo vojnovom denníku 4. partizánskeho pluku vyplýva, že na prelome rokov 1944 a 1945 sa designované velenie pluku pokúšalo spojiť s ďalšími skupinami. Konkrétne to boli príslušníci 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády kpt. Bohumíra Muzikanta, npor. Karola Chovanca a npor. Josefa Fořta, ktorí mali svoje tábory v doline Mošnica južne od Laziska. Ich počet nebol zanedbateľný – správy hovorili o 76 – 150 mužoch⁶⁵.

Po výmene informácií prostredníctvom spojky (tou bol brat kpt. Jána Nálepku Jozef) boli títo dôstojníci 3. januára 1945 na schôdzke s velením pluku. „Veliteľ SV poveruje kpt. Chovanca, aby organizoval všetky rozprášené jednotky v priestore Mošnickej, Dúbravskej doliny

⁵⁷AM SNP, f. UŠPH, f. 160, a.j. 4; Bojový denník 2. partizánskeho pluku J. Švermu. Zápis zo 16. 12. 1944.

⁵⁸Štáb spravidla tvorili veliteľ, komisár, náčelník štábu, spravodajský a proviantný dôstojník.

⁵⁹Tamže.

⁶⁰Archív múzea SNP Banská Bystrica. Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia. F. 120, a.j. 5, pr. č. 191/65.

⁶¹Bojový denník 1. partizánskeho pluku 4. partizánskej brigády však uvádza, že rozkaz vydal plk. A. N. Asmolov 20. 12. 1944 a konečne v práci GAŽO, E.: *Partizánske hnutie na Slovensku II.* Bratislava 1981, s. 354 je uvedený, že rozkazom HŠPH z 23.12.1944 bola vytvorená jednotka premenovaná na Štvrtý partizánsky pluk.

⁶²Vojenský historický archív Bratislava. Zbierka Partizánske hnutie, 4. partizánsky pluk, 4. partizánska brigáda. Arch. jedn. 163, 164, 416, 419 a 420.

⁶³Archív múzea SNP Banská Bystrica. F. UŠPH, 160, arch. j. 1.

⁶⁴Archív múzea SNP Banská Bystrica. Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia. F. 120, a.j. 7, pr. č. 191/65.

⁶⁵Vojnový denník 4. partizánskeho pluku. Vojenský historický archív Bratislava, sign. j. 164.

a ustanovuje ho veliteľom tohto útvaru.⁶⁶ Napriek osobným kontaktom, však zostalo len pri pokusoch zaradiť 170 mužov tzv. Muzikantovej skupiny do radov 4. partizánskej brigády. Veliteľ 2. paradessantnej brigády plk. V. Prikryl k nim 26. 12. 1944 vyslal spojky s rozkazom, aby sa presunuli do priestoru Svibovej na reorganizáciu. Skupiny kpt. B. Muzikanta, npor. K. Chovanca, kpt. J. Fořta a npor. A. Kováča mali vytvoriť nový prápor. V skutočnosti sa pripojili k 2. čs. samostatnej paradessantnej partizánskej brigáde až 28. 1. 1945⁶⁷.

Velenie 4. partizánskeho pluku v snahe zvýšiť údernú silu útvaru kontaktovalo tiež formujúcu sa vojensko-partizánsku jednotku Martin a jej veliteľovi kpt. Martinovi Kučerovi poslalo do Krčahova v Demänovskej doline obdobné poverenie ako npor. K. Chovancovi. 3. januára 1945 tam bol osobne zástupca veliteľa pluku npor. V.P. Fedotov sprevádzaný npor. Horárikom. Skupina povstaleckých vojakov z obranného úseku „Kosatec“ II. taktickej skupiny sa však sformovala do samostatnej brigády Stalin, ku ktorej sa nakoniec so svojou skupinou z Laziska pripojil tiež kpt. Michal Lukáč.

Rozkazom veliteľa pluku boli poverení 10. januára 1945 ppor. Eugen Tergeltaub a 18. 1. 1945 žandársky strážmajster Ján Gubek organizovaním vlastných oddielov⁶⁸. Snaha dosiahnuť maximálnu silu viedla aj k nereálnym úlohám – dvaja príslušníci pluku mali „...získať a previesť na našu stranu 400 Maďarov v Lipt. Štiavničke do 10-tich dní“ a vytvoriť z nich samostatnú jednotku. Podobnou úlohou medzi žandarmi a príslušníkmi Domobrany bol poverený iný partizán⁶⁹.

Okrem N.V. Smetanina sa na vytvorení 4. partizánskeho pluku čiastočne podieľal tiež kpt. C. Kuchta. Po vymenovaní za náčelníka operačného oddelenia HŠPH (18. 12. 1944) bol poverený úlohou „... dňa 19. alebo 20. decembra 1944 odísť do Liptova do priestoru Liptovský Mikuláš – Ružomberok, kam štáb rozkazom č. 34 zo 14. decembra 1944 nariadil Danilovovi poslať kpt. Smetanina s desiatimi partizánmi, aby vytvorili z roztrúsených skupiniek vojakov a partizánov 4. prápor Druhého partizánskeho pluku“⁷⁰. A pretože „uvedená jednotka sa tak rozrástla ... plk. A. N. Asmolov sa rozhodol vytvoriť z nej 4. partizánsky pluk, ktorého veliteľom sa mal stať pplk. gšt. A. Ciprich“⁷¹. Jeho pôvodná skupina povstaleckých vojakov, ktorí prešli na partizánsky spôsob boja, bola rozložená v Liptovskej Lúžnej, v Železnom a v Lupčianskej doline.

Kapitán C. Kuchta podľa jeho spomienky niesol so sebou list adresovaný splnomocnencovi HŠPH kpt. N.V. Smetaninovi, veliteľovi práporu Vasilijsovi Petrovičovi Fedotovovi a pplk. gšt. A. Ciprichovi. List obsahoval rozkaz⁷² z oddielov V. P. Fedotova a pplk. gšt. A. Cipricha vytvoriť 4. partizánsky pluk s priestorom pôsobnosti Ružomberok – Kráľova Lehota. Po príchode do Kľačianskej doliny, kde bol štáb 4. práporu Druhého partizánskeho pluku, kpt. C. Kuchta odovzdal npor. V. P. Fedotovovi rozkazy veliteľa HŠPH a nechal zistiť miesto pobytu pplk. gšt. A. Cipricha⁷³. Keď sa podarilo zistiť, že ten sa zdržuje v turistickej chate na Magurke,

⁶⁶Tamže.

⁶⁷ŠTILLA, ref. 21, s. 44.

⁶⁸Vojnový denník 4. partizánskeho pluku. Vojenský historický archív Bratislava, sign. j. 164.

⁶⁹Tamže.

⁷⁰Pozri denník príslušníka Hlavného štábu partizánskeho hnutia škpt. Cyrila Kuchtu. Archív Múzea SNP Banská Bystrica, fond IV, pr. č. 82/67, resp. KUČHTA, C.: Činnosť hlavného štábu partizánskeho hnutia v Československu po prechode do hôr. In: *Pamät' ľudu 2*. Bratislava: Pravda, 1989, s. 105.

⁷¹Tamže.

⁷²Tento na pohľad neobvyklý spôsob velenia a riadenia fungoval v prvom období činnosti HŠPH, kedy hlavným spojovacím prostriedkom boli spojky. Taktiež podriadení veliteľa podávali hlásenie plk. A. N. Asmolovovi formou listu. Boli adresované „súduhovi Alexejovi“. V rozkaze veliteľa HŠPH č. 27 sa doslova uvádza: „9. Spojenie so mnou udržiavať prostredníctvom šikovných spojok a vysielateľ ich raz za 10 dní na adresu, ktorú oznámi kpt. Kuchta.“

⁷³V Korovuškinovom zápise je pri dátume 19. 12. 1944 poznačené „Zo všetkých síl sa snažíme spojiť sa s jedným podplukovníkom Slovenskej armády. Podľa neoverených údajov má asi 200 mužov v priestore Lužná.“ Vojenský historický archív Bratislava, zbierka Partizánske hnutie, sign. j. 420.

Vojenská história

C. Kuchta spolu s V. P. Fedotovom a A. N. Smetaninom odišli za ním, aby upresnili organizáciu pluku. Súčasne sa dohodli, že 23. decembra pplk. gšt. A. Ciprich príde do Kľačianskej doliny, kde sa oficiálne ujme funkcie veliteľa partizánskeho pluku.

Organizačným základom vytvorenia 4. partizánskeho pluku – a nasledovne aj 4. partizánskej brigády – bol teda rozkaz veliteľa HŠPH, ktorý určil štruktúru pluku tak, ako ju uvádza vo svojej spomienke Štefan Feja⁷⁴ a dokladujú vyššie uvedené archívne materiály. Kádrový základ 4. partizánskeho pluku vytvorili povstaleckí vojaci 6. taktickej skupiny Prvej čs. armády na Slovensku, príslušníci 2. čs. paradesantnej brigády v ZSSR, a – okrem miestnych príslušníkov – partizáni z Prvej partizánskej brigády J. V. Stalina a z partizánskej brigády Za slobodu Slovanov⁷⁵.

21. januára 1945 sa v Liptovskej Lúžnej uskutočnila schôdzka pplk. gšt. A. Cipricha, Š. Feju a N.V. Smetanina. Obsahom rokovania bola organizácia 1. práporu 4. partizánskeho pluku, obsadenie veliteľských funkcií a ďalšie organizačné a operačné otázky⁷⁶.

Personálne obsadenie funkcií vo velení a štábe 4. partizánskeho pluku uvádza Emil Gažo v druhom diele práce *Partizánske hnutie na Slovensku*⁷⁷ nasledovne:

Veliteľ pluku:..... pplk. gšt. Anton Ciprich⁷⁸
Zástupca veliteľa pluku: npor. Vasilij Petrovič Fedotov⁷⁹
Komisár pluku: kpt. Nikolaj Vasilievič Smetanin
Náčelník štábu pluku: kpt. Grigorij Sergejevič Korovuškin
Spravodajský dôstojník: mjr. JUDr. Igor Daxner
Hlavný lekár: npor. MUDr. Tibor Gross
Veliteľ 1. práporu: npor. Jozef Malý
Komisár 1. práporu: Stepan Viktorovič Svetlov
Veliteľ 2. práporu: kpt. František Novotný – (npor. Bohuš Štefan)
Komisár 2. práporu:..... rtm. Štefan Lohner

Avšak tento prehľad funkcionárov pluku nepostihuje dynamiku vývoja a zmeny, ku ktorým v procese budovania útvaru dochádzalo. Tak napríklad z hlásenia pplk. gšt. Antona Cypricha plukovníkovi A. N. Asmolovovi zo dňa 28. 1. 1945⁸⁰ jasne vyplýva, že veliteľom 1. práporu

⁷⁴FEJA, ref. 18, s. 96. Štefan Feja sa v čase vzniku 4. partizánskeho pluku nachádzal so skupinou vojakov VI. taktickej skupiny v blízkosti Liptovskej Lúžnej.

⁷⁵FEJA, ref. 18, s. 55.

⁷⁶Vojnový denník 1. pluku 4. partizánskej brigády, s. 5-6. Vojenský historický archív Bratislava, sign. j. 164.

⁷⁷GAŽO, ref. 6, s. 354-355.

⁷⁸Anton Ciprich sa narodil 7. 1. 1907 vo Svrčinovci v okrese Čadca. Vyštudoval Vojenskú akadémiu v Hrnciach na Morave a ako veliteľ začal kariéru v pešom pluku 42 v Terezíne, neskôr v Prahe a v Miloviciach. V roku 1938 úspešne zložil skúšky na Vysokú vojnovú školu v Prahe, ale na štúdium už nenastúpil. Po vzniku slovenského štátu pokračoval v službe v slovenskej armáde. Patril k protifašisticky a pročeskoslovensky orientovaným dôstojníkom. 25. 6. 1939 sa zosobášil s rovnako protifašisticky vyhranenou Nemkou Irmtraud Saxingerovou. V roku 1941 bol s Rýchlou divíziou na sovietsko-nemeckom fronte, a keď v októbri 1943 odmietol ísť znova na front, bol zbavený funkcie veliteľa pluku, postavenia dôstojníka generálneho štábu (oddelenie GŠ na Vojenskej akadémii absolvoval v rokoch 1940 – 1942) a v Dolnom Kubíne velil práporu. Jeho protinemecké postoje ho zaradili do odbojovej organizácie Flóra a od roku 1944 sa stal blízkym spolupracovníkom pplk. gšt. J. Goliana vo Vojenskom ústredí, kde mu pripadla úloha materiálneho zabezpečenia pripravovaného povstania. Po sformovaní povstaleckej 1. čs. armády na Slovensku bol ustanovený do funkcie prednostu materiálového oddelenia. Po prelomení povstaleckých frontov odišiel so skupinou vojakov, svojou ženou a vtedy päťročným synom Dušanom do Liptovskej Lúžnej.

Po skončení vojny pôsobil v Čs. armáde, avšak už 13. 3. 1948 bol zbavený vojenskej činnosti služby. V máji potom prešiel čs.-nemecké hranice; na tej istej trase však bola jeho žena s deťmi zatknutá. V emigrácii odmietol účasť v exilových odbojových a vojenských organizáciách a žil utiahnuto. Nakoniec odišiel do USA, avšak nikdy nepožiadala o americké občianstvo ani sa nezapojil do krajského života. Zomrel 17. 5. 1984 na predmestí Chicaga.

⁷⁹Tu Š. Feja uvádza seba (pozn. autora)

⁸⁰Archív Múzea SNP Banská Bystrica. Rozkazy 4. partizánskej brigády. F. Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia. F. 120, a.j. 4, pr. č. 191/65.

bol *major*⁸¹ Štefan Feja a veliteľom 2. práporu npor. Ladislav Maníček. O tom, že Štefan Feja skutočne velil 1. práporu, svedčí výčitka v rozkaze veliteľa pluku zo dňa 30. 1. 1945⁸². Z vojnového denníka 4. partizánskeho pluku ďalej vyplýva, že proviantným dôstojníkom bol minimálne v januári 1945 por. Zvarík a v oddelení propagandy a agitácie pracoval pred svojím odchodom k hlavnému jadru 2. partizánskej paradesantnej brigády tiež kpt. Alexander Kováč, bývalý náčelník štábu 1. paradesantného práporu, ktorý po neúspechu práporu pri Lazisku zostal v doline potoka Križianka.

Veliteľstvo a štáb 4. partizánskeho pluku boli umiestnené spočiatku v bunkroch na severovýchodných svahoch kóty 1527 Sedlisko, neskôr v súvislosti so zmenami, ktoré nastali, boli preložené do Magurky. Pluk mal dva prápory, každý so štyri oddielmi (odriadmi). Súčasťou organizačnej štruktúry pluku bola tiež štábna jednotka.

Prvý prápor bol rozmiestnený v táboroch a základniach, ktoré jednotlivé súčasti zaujímali už od polovice novembra 1944, tzn. v Železnom, na Solisku a na Magurke. Veliteľom práporu sa po npor. V. P. Fedotovovi, ktorý prebral funkciu na štábe pluku, stal Štefan Feja a neskôr (pravdepodobne až po preformovaní na brigádu) npor. Jozef Malý, do funkcie komisára bol vymenovaný Stepan Viktorovič Svetlov.

Údaje o organizačnej štruktúre tohto práporu sa podarilo spresniť na základe zvláštneho rozkazu veliteľa 1. práporu 4. partizánskeho pluku č. 1 z 29. 1. 1944. Tam sú uvedené oddiely a ich krycie názvy: • Nochrin (Sokol), • ppor. Tergeltaub (Eugen), • Gubek (Jánošík), • žandárov (Jastrab)⁸³. Avšak rozkazy na deň 22. 1. 1945 (teda o týždeň skôr) ukladajú úlohy oddielom npor. L. Maníčka, por. Malého a Vasila Danilova...

Z kontextu dochovaných dokumentov je možné vyvodiť, že komisárom Gubekovho oddielu, ktorý mal táborisko v doline Salatínka, bol čat. Emil Kohút (niektorí priami účastníci ho označujú za veliteľa oddielu)⁸⁴. Je pravdepodobné, že existoval aj oddiel ppor. Viliama Moravčíka.

2. prápor pluku začal pôsobiť najskôr pod velením npor. Ladislava Maníčka a pokračoval pod velením npor. B. Štefana – Mastného, ktorý v dokumentoch vystupuje ako František Novotný, a komisára Štefan Lohnera. Jednotky práporu zostali, resp. sa sústredili v Kľačianskej a Dúbravskej doline. Prápor mal štyri oddiely. V prvom pod velením námorníka Vasila Barlita v hornej časti Kľačianskej doliny boli sústredení sovietski občania. Druhý oddiel npor. Michala Škodáčka bol v bunkroch na Baniach. Štvrtý oddiel Vasila Danilova v Dúbravskej doline mal 25 mužov. Tretiemu oddielu tohto práporu velil V. P. Pugačov, ktorý sa však odmietal podriaďiť veleniu pluku. Jeho asi 40 mužov bolo v malej slepej dolinke Črvník nad Dúbravou. V Kľačianskej doline, kde bolo tiež veliteľstvo práporu, boli oddiely rozmiestnené v ubytovacích bunkroch označených menami (prezývkami) veliteľov – Prošek, Na štábe, Vasiľ, Žáček, Igor, Alexej. Hlásenie o vytvorení tohto práporu podal pplk. gšt. A. Ciprich veliteľovi HŠPH v liste z 28. 1. 1945⁸⁵.

Údaje o početnom stave 4. partizánskeho pluku nie sú dostatočne dokumentačne podchytené. Avšak je možné ich – aspoň orientačne a nadčasovo – vyvodiť z „otčotu“ 4. partizánskej

⁸¹Koncom októbra 1944 bol nadporučík Štefan Feja pobočníkom veliteľa obranného úseku VI. taktickej skupiny na Bielom Potoku pri Ružomberku. V dokumentoch 4. partizánskeho pluku z decembra – januára 1944 však figuruje už ako major.

⁸²„... mjr. Fejovi! Nedostávam od Vás žiadne hlásenie o tom koľko mužov ste k svojmu práporu naverbovali ako i žiadne hlásenie o prevedených akciách ...“ Vojnový denník 4. partizánskeho pluku, s. 8. Vojenský historický archív Bratislava, sign. j. 164.

⁸³Tamže.

⁸⁴Štátny archív Bytča, pobočka Liptovský Mikuláš. Kartotéka SZPB, nezaradený materiál.

⁸⁵Archív Múzea SNP Banská Bystrica. Bojový denník 4. partizánskej brigády. F. Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia. F. 120, a.j. 6, pr. č. 191/65.

brigády: pluk mal ku koncu roku 1944 spolu 169 mužov, z toho 25 vo veliteľskom zbore, 113 príslušníkov mužstva a sedem žien⁸⁶. Z celkového počtu 169 ľudí bolo až 156 bez politickej príslušnosti.

HŠPH v snahe zjednocovať a upevňovať vytvorené jednotky podriadil 4. partizánsky pluk pplk. Alexejevi Semionovičovi Jegorovovi, a to rozkazom č. 42 z 22. 1. 1945⁸⁷, ktorý nariadil: „1. Znovuzorganizovaný 4. partizánsky pluk (kde je veliteľom pplk. gšt. A. Ciprich a komisárom kpt. Smetanin) operatívne podriadit' 1. Stalinovej brigáde (veliteľ pplk. Jegorov a komisár mjr. Mylnik). 2. veliteľovi 1. Stalinovej brigády, oddiely a skupiny v priestore dislokácie a činnosti 4. partizánskeho práporu podriadit' 4. partizánskemu pluku...“ Týmto rozkazom sa HŠPH snažil riešiť konkurenčné spory a konflikty najmä medzi oboma jednotkami, ktorých operačné priestory sa čiastočne prekrývali, čo viedlo k tomu, že si navzájom odoberali potraviny, zbrane a ľudí. Je zrejmé, že v získavaní nových bojovníkov mal väčší úspech práve 4. partizánsky pluk ako pplk. A. S. Jegorov. Naznačuje to tak list veliteľa HŠPH pplk. gšt. A. Ciprichovi a kpt. N. V. Smetaninovi z 5. februára 1945⁸⁸, ako aj spomienka plk. Š. Feju⁸⁹.

Uvedený rozkaz o podriadení 4. partizánskeho pluku pplk. A. S. Jegorovovi okamžite narazil na odpor takmer všetkých slovenských veliteľov pluku, ktorí zaujali stanovisko, že ak bude HŠPH na rozkaze trvať, z pluku odíde. HŠPH reagoval vyhlásením, že kto tak urobí, bude považovaný za dezertéra...⁹⁰ K faktickému podriadeniu 4. partizánskeho pluku Prvej československej partizánskej brigády J.V. Stalina nakoniec nedošlo; rozkazom č. 43 zo dňa 4. 2. 1945 bolo toto formálne podriadenie zrušené a 4. partizánsky pluk bol reorganizovaný na brigádu, ktorá bola priamo podriadená HŠPH.

Kompetenčné spory vyplývali – okrem snahy jednotlivých veliteľov uspokojiť svoje ambície – zo skutočnosti, že v čase vzniku 4. partizánskeho pluku sa dislokácia jeho súčastí prekrývala s priestormi rozmiestnenia štábov a jednotiek iných partizánskych útvarov, najmä Prvej čs. partizánskej brigády J.V. Stalina⁹¹, Prvej čs. partizánskej brigády M.R. Štefánika⁹² a Brigády kpt. Jána Nálepku.

Zo všetkých vyššie uvedených skutočností vyplýva niekoľko záverov, ktoré nie sú v úplnom súlade s interpretáciou vzniku 4. partizánskeho pluku, prezentovanou v doterajšej odbornej a vedecko-populárnej literatúre, napríklad v úvode uvedenej monografie *Partyzánské hnutie v Československu za druhé svetové války, v Encyklopédii odboja a SNP*⁹³, alebo v správe o činnosti (otčotu) partizánskeho oddielu Kirov, ktorý predložil Ivan Čubar – Komaryňský⁹⁴.

⁸⁶Otčet ob istorii vozniknovenia, vojevoj dejatel'nosti i partijnopolitičeskoj rabote 4-oj partizanskoj brigady. Archív Múzea SNP Banská Bystrica, fond UŠPH – 120, arch. jedn. 2, pr. č. 191/65, s. 20.

⁸⁷Citované podľa NOVOTNÝ, F.: Partizánska vojna na Slovensku roku 1945. In: *Zborník Múzea Slovenského národného povstania II*. B. Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1969, s.74.

⁸⁸„V poslednom čase k vám prichádza mnoho nových ľudí...“ Tamže, s.76.

⁸⁹Spomienka plk. Štefana Feju vo vlastníctve autora, s. 55.

⁹⁰List veliteľa HŠPH pplk. gšt. A. Ciprichovi z 23. 1. 1944., Vojenský historický archív Bratislava. Zbierka Partizánske hnutie, 4. partizánsky pluk, 4. partizánska brigáda, nezariadený materiál.

⁹¹K nej patrili napríklad zvyšok práporu M. Boginského v priestore Liptovskej Lúžnej.

⁹²Štáb brigády s 2. rotou Suvorovského oddielu pod velením Sližanova sa 28. 10. presunuli do priestoru Magurka – Železnô. Tam sa k nim pridal oddiel Pavel a 2. 11. prešli Váh a došli do Kvačian.

⁹³PLEVZA, V. a kol.: *Dejiny Slovenského národného povstania 1944*. Encyklopédia odboja a SNP. Bratislava : Pravda, 1985, 2. vydanie, s. 551-552.

⁹⁴Archív Oddelenia pre vydávanie osvedčení MO SR. Zbierka preverovacích materiálov partizánskych jednotiek, 1-4/13. Sám Čubar na konci materiálu uvádza doslova „Podrobné činnosť partyzánske skupiny jm. „Kirova“ udáti nemůžu, jelikož všechny doklady byly odevzdáni štábu partizánskeho pohybu v Kijevě, dne 15. V. 1945.“ Rovnaká poznámka sa týka tiež zoznamu. Aj keď oddiel mal mať 110 príslušníkov, Čubar vo svojom dodatočne spracovanom zozname z 5. 11. 1945 má 49 mien. Celá správa je veľmi subjektívna a zjavne motivovaná snahou o glorifikáciu vlastnej osoby, činnosti a zásluh.

Po prvé – prítomnosť Viktora Nikolajeviča Bykova, Ivana Čubara a Grigorija Spiridonoviča Korovuškina síce naznačuje prítomnosť partizánskeho oddielu Sokol⁹⁵ počas boja v Kľačanoch, avšak organizovať vyššiu partizánsku jednotku prišiel do Kľačianskej doliny z rozhodnutia HŠPH nie por. I. Čubar, ale komisár 2. partizánskeho pluku kpt. Nikolaj Vasilievič Smetanin. Ani jeden materiál z Kľačianskej doliny nehovorí o *Čubarovom* oddieli. Naopak, B. Štefan – jednoznačne tvrdí: „Komisár [rozumej N.V. Smetanin] práve vyložil prečo prišiel – HŠPH chce, aby sa jednotlivé partizánske skupinky zorganizovali a prešli k aktívnej bojovej činnosti.“⁹⁶

Po druhé – 4. partizánsky pluk nevznikol jednorázovo, ale formoval sa postupne z jednotiek pôvodne určených pre 4. a 5. prápor Druhého partizánskeho pluku Jana Švermu. Ukazuje na to jednak formulácia jedného z článkov rozkazu veliteľa HŠPH č. 37 z 26. decembra 1944⁹⁷, ako aj skutočnosť, že časť velenia pluku – V. P. Fedotov a N. V. Smetanin – prišla práve od tohto útvaru.

Po tretie – 4. partizánsky pluk bol vytvorený spojením dvoch partizánskych práporov, ktorým velili npor. Vasilij Petrovič Fedotov a pplk. gšt. Anton Ciprič⁹⁸, do Druhého partizánskeho pluku Jana Švermu nezarađených v snahe HŠPH eliminovať rozpory medzi slovenskými príslušníkmi veliteľského zboru týchto práporov a ruského veliteľa 2. partizánskeho pluku.

VYTVORENIE ŠTVRTEJ PARTIZÁNSKEJ BRIGÁDY (FEBRUÁR 1945)

Snaha velenia 4. partizánskeho pluku sústrediť roztrúsených bojovníkov priniesla svoje ovocie. Početný stav 4. partizánskeho pluku výrazne narastal neustálym prílivom partizánov, ktorí sa po nemeckej generálnej ofenzíve ukrývali doma; zaradením partizánov z rozbitých oddielov a skupín, ktoré stratili veliteľov alebo sa nemohli spojiť s pôvodnou jednotkou; príchodom dôstojníkov povstaleckej armády, ktorí sa dočasne ukrývali doma; príchodom poddôstojníkov a mužstva rozpadnutej Prvej čs. armády na Slovensku; dôstojníkov a mužstva povolaných do formujúcej sa Domobrany, ktorí odmietli slúžiť režimu; príchodom povstalcov z nemeckých zajateckých táborov, ktorým sa podarilo zo zajatia ujsť, ako aj oslobodeným zo zajateckého tábora v Ružomberku; príchodom zbehov z maďarskej armády, na ktorú bola zameraná rozkladná činnosť. Napríklad len za jediný deň – 30. januára 1945 – prišlo k 4. partizánskeму pluku 49 mužov⁹⁹. V noci 22. februára prišlo na veliteľské stanovište pluku 12 maďarských vojakov, z ktorých bol v novej organizácii vytvorený osobitný oddiel¹⁰⁰. Takmer všetkých, ktorí vo februári 1945 prichádzali k brigáde, zaraďovali do jej 2. pluku.

Ako uvádza plk. Š. Feja, podarilo sa zorganizovať takmer 300 bývalých vojakov 1. čs. armády na Slovensku a partizánov, zajatých a internovaných počas nemeckých „vyčisťovacích“

⁹⁵Vytvorený zo 14 sovietskych príslušníkov 1. čs. stíhacieho leteckého pluku, ktorí po odlete pluku do Sovietskeho zväzu zostali na Slovensku a rozhodnutím HŠPO vytvorili na Donovaloch 27. októbra 1944 samostatný partizánsky oddiel.

⁹⁶MASTNÝ, ref. 19, s. 61.

⁹⁷Bojový denník 1. partizánskeho pluku 4. partizánskej brigády. Vojenský historický archív Bratislava, Zbierka PH, sign. j. 421.

⁹⁸Pozri list pplk. gšt. A. Cipriča veliteľovi HŠPH plk. Asmolovovi z 28. 1. 1944. AM SNP Banská Bystrica. Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia, fond 120, a.j. 5, pr. č. 191/65.

⁹⁹Archív Múzea SNP Banská Bystrica. Bojový denník 4. partizánskej brigády. F. Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia. F. 120, a.j. 6, pr. č. 191/65.

¹⁰⁰Akciu na prebehnutie maďarských vojakov zorganizoval čat. Jan Michalík (skomolene uvádzaný tiež ako Ján Mihalík, resp. Mihalák) a dvaja maďarskí príslušníci jednotky Juraj Aradský a Janos Laszó.

akcií, ktorým sa podarilo zo zajatia ujsť alebo sa ich podarilo oslobodiť¹⁰¹. Tým sa vytvorili personálne podmienky na rozšírenie pluku na brigádu. Dňa 4. 2. 1945 Rozkazom HŠPH č. 42 bol 4. partizánsky pluk reorganizovaný na 4. partizánsku brigádu. Tento vojensko-partizánsky útvar bol organizovaný do dvoch plukov¹⁰², ktoré vznikli na báze pôvodných práporov.

Veliteľom brigády, ktorej veliteľstvo bolo od 14. 2. 1945 na Magurke, bol pplk. gšt. Anton Ciprich, jeho zástupcom sa stal mjr. Štefan Feja. Funkciu komisára brigády prevzal kpt. Nikolaj Vasilievič Smetanin a náčelníkom štábu brigády sa 15. 2. 1945 stal mjr. Jozef Vražda¹⁰³. Veliteľom rozvedky brigády sa stal mjr. JUDr. Igor Daxner. Proviantským dôstojníkom bol por. Ladislav Malý, resp. por. Viliam Sokol a hlavným lekárom brigády bol MUDr. Tibor Gross. V štábe brigády pôsobili ako politickí pracovníci npor. Jan Harus, npor. Leo Šram a splnomocnenec HŠPH kpt. Jaroslav Šolc.

Prvému pluku, sformovanému na základe 1. práporu 4. pluku, velil mjr. Štefan Feja. Komisárom bol Stepan Viktorovič Svetlov, náčelníkom štábu npor. Ladislav Medek. K ďalším pracovníkom štábu pluku patrili spravodajský dôstojník npor. Viliam Martin, proviantný dôstojník čat. František Dorica a lekár pluku čat. ašp. MUDr. Ladislav Just. Veliteľstvo pluku bolo na Magurke a od 26. 2. 1945 v Železnom.

Prvému práporu pluku velil npor. Jozef Malý, náčelníkom štábu práporu bol npor. Jozef Babilonský. Druhému práporu velil npor. Michal Holec a funkciu náčelníka štábu zastával por. Ján Donoval. Veliteľovi pluku neskôr podliehal aj maďarský oddiel s veliteľom npor. Ferencom Szabó a komisárom npor. Štefanom Gálom. Pluk mal jednotky rozložené v priestore Železnô, Liptovská Lúžná, Liptovské Sliache, pri horárni Vršky a Stankovičovej horárni v Ľupčianskej doline.

Druhému pluku, sformovanému na základe 2. práporu 4. partizánskeho pluku a dislokovanému v Kľačianskej a Dúbravskej doline, velil kpt. Bohuš Štefan – Mastný. Vo funkcii jeho zástupcu sa vystriedali kpt. František Felcman a npor. Michal Škodáček. Komisárom pluku bol rtm. Štefan Lohner a náčelníkom štábu pluku rtm. Jaroslav Gryga. V štábe boli dvaja spravodajskí dôstojníci por. Ján Kolársky a ppor. Jozef Paluska, proviantným dôstojníkom bol rtn. ašp. František Hanžl a por. Ladislav Malý. Pluk bol rozmiestnený v senníkoch, kolibách a bunkroch v Kľačianskej doline, na Solisku a časť v Dúbravskej doline. Prvému práporu pluku velil npor. Ladislav Maníček s náčelníkom štábu partizánom Vasilom Barlitom. Veliteľom druhého práporu bol npor. Michal Škodáček a náčelníkom štábu práporu bol partizán Kost'a Zozula.

Výrazne odlišné obsadenie veliteľských funkcií 2. pluku uvádza E. Gažo¹⁰⁴, avšak bez uvedenia časového údajja: 1. práporu tohto pluku mal veliť rtn. Vasilij Barlit, jeho zástupcom mal byť rtn. Kost'a Zozula a komisárom rtn. Peťko Stojka, všetci ruskej národnosti¹⁰⁵. Veliteľom 2. práporu mal byť npor. Michal Škodáček, zástupcom ppor. Ján Pojezdala a komisárom rtn. Michal Kadlec.

A nakoniec v bojovom denníku 4. partizánskej brigády¹⁰⁶ nájdeme navyše podrobnejšiu organizačnú štruktúru brigády a odlišnosti v obsadení veliteľských funkcií. Pri reorganizácii 4. partizánskeho pluku na 4. partizánsku brigádu boli zo 4. partizánskeho pluku vyčlenené dva partizánske pluky a štábna rota. Velenie brigády a štábna rota boli dislokované na Magurke.

¹⁰¹FEJA, ref. 16, s. 55.

¹⁰²Podrobnejšie pozri GAŽO, E.: *Partizánske hnutie na Slovensku II*. Bratislava 1981, s. 354-360

¹⁰³Prišiel k brigáde až 4. 2. 1945. Do toho času funkciu náčelníka štábu zastával kpt. Grigorij Sergejevič Korovuškin, absolvent fakulty histórie.

¹⁰⁴GAŽO, ref. 1, s. 357.

¹⁰⁵Táto organizácia by zodpovedala faktu, že v pôvodnom prvom oddieli boli sovietski občania, avšak po reorganizácii pluku na brigádu počet sovietskych príslušníkov (v otčotu 4. partizánskej brigády sa uvádza ich počet k 30. 12. 1944 osemnásť a k 30. 3. 1945 tridsaťpäť) rozhodne nedosiahol stav adekvátneho stupňa pluk.

¹⁰⁶Bojový denník 4. partizánskej brigády. Archiv Múzea SNP Banská Bystrica. Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia. F. 120, a.j. 7, pr. č. 191/65.

1. partizánskeho pluku brigády, rozmiestnenému v Železnom, Liptovskej Lúžnej a v Lupčianskej doline, velil mjr. Štefan Feja, jeho komisárom bol Stepan Viktorovič Svetlov. Pluk bol rozdelený do dvoch práporov s piatimi oddielmi, pričom v 1. prápore boli 1., 2., a 3. oddiel a v 2. pluku oddiely 4 a 5. Prvému práporu velil F. G. Nochrin a druhému práporu npor. Jozef Malý.

2. partizánskeho pluku, dislokovanému v Kľačianskej a Dúbravskej doline, velil kpt. Bohuš Štefan (alias František Novotný) s komisárom Štefanom Lohnerom. Pluk mal jeden prápor s tromi oddielmi, ktorým velili Vasilij Barlit, npor. Michal Škodáček a ppor. Ján Pojezdala, a samostatný oddiel, ktorému velil Vasil Petrovič Pugačev. Tieto údaje sú najpresnejšie, pretože odrážajú skutočnosť, že staršina V. Barlit bol dlhší čas chorý (tuberkulóza), že čat. Ján Pojezdala a Konštantín Zozula boli oslobodení zo zajateckého tábora v Ružomberku až v závere januára 1945, podobne ako rtm. Jaroslav Gryga. Moskovský študent filozofie K. Zozula sa stal zástupcom veliteľa oddielu V. Barlita, ppor. J. Pojezdala sa stal veliteľom oddielu vytvoreného z oslobodených príslušníkov 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády, z poľských a maďarských príslušníkov pluku na Solisku. Rotmajster Jaroslav Gryga prevzal funkciu náčelníka štábu 2. pluku. V čase prvého oslobodenia Liptovského Mikuláša bol npor. B. Štefan povýšený na kapitána a prevzal velenie 2. pluku, kým npor. L. Maníček prešiel do skupiny spravodajcov.

Chod zabezpečenia činnosti štábu brigády a jeho priamu ochranu zaistovala štábná rota. Jej početný stav a meno veliteľa sa nepodarilo zistiť. Je možné predpokladať, že obdobné štábne jednotky mali aj jednotlivé pluky.

Ako vyplýva z rozkazov veliteľa 4. partizánskej brigády, v druhej dekáde februára 1945 sa rátať s postavením tretieho práporu v 1. partizánskom pluku. Vyplývalo to z veľkého prírastku nových príslušníkov brigády, ktorí stále prichádzali z okolitých obcí. Predpokladalo sa, že prápory brigády by nemali prekročiť počet 100 – 120 mužov, a preto dobrovoľníkov z Liptovskej Lúžnej, Liptovskej Osady a Revúc zaradia do 1. oddielu 1. práporu, z ktorého sa sformuje 3. prápor 1. pluku. Za jeho veliteľa bol určený por. Juraj Kmošena¹⁰⁷. Pravdepodobne vývoj situácie na fronte pri Liptovskom Mikuláši a úlohy s tým spojené, ako aj – a to asi najmä – zhoršenie zdravotného stavu veľkej časti príslušníkov brigády neumožnili realizovať tento zámer.

Prílev nových príslušníkov dokumentujú jednotlivé spravodajské hlásenia. Hlavným zdrojom bol zajatecký tábor v Ružomberku, kde bolo okrem zajatých povstaleckých vojakov, partizánov tiež okolo 50 príslušníkov 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR. Úteky týchto bojovníkov organizovali por. Ján Kolársky a čat. Jan Michalík¹⁰⁸. Od konca januára 1945 spojky por. J. Kolárskeho spolu s čat. J. Michalíkom denne privádzali oslobodených zajatcov z Ružomberka. Sústredení boli v Kľačianskej doline a postupne boli zaraďovaní do jednotlivých oddielov, predovšetkým do 1. pluku.

Ako najprínosnejší z týchto nových príslušníkov brigády boli hodnotení príslušníci parabrígády, vycvičení a skúsení v boji, potom Česi, ktorí dobrovoľne prišli do povstania, ďalej Slováci, ktorí boli v povstaní od začiatku, nasledovali sovietski občania, ktorí ušli zo zajateckých táborov. Za menej hodnotných velenie považovalo tých, ktorí u partizánov hľadali ochranu z politických alebo rasových dôvodov a nakoniec tu bola skupina alibistov a tých, ktorí sa usilovali očistiť od svojich skutkov počas existencie Slovenského štátu.

¹⁰⁷Rozkazy veliteľa 4. partizánskej brigády. Zvláštny rozkaz č. 3 z 27. 2. 1945. Archív Múzea SNP Banská Bystrica. Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia. F. 120, a.j. 4, pr. č. 191/65.

¹⁰⁸Čatár Jan Michalík, volynský Čech, bol príslušníkom autoroty 2. čs. samostatnej brigády v ZSSR. Autorovi to upresnil 6. 10. 2006 Jozef Michálek z Borského Mikuláša, čatár z 2. čs. samostatnej brigády v ZSSR, zajatý Nemcami v priestore Korytnice, ktorý bol v tom čase internovaný v ružomerskej kasárni. Teda podoby mena „Michalík“, „Michalák“ a pod., uvedené v dokumentoch 4. partizánskej brigády, sú skomolené. Už ako podporučík 28. 2. 1945 previedol z ilegálneho úkrytu k brigáde vyliečeného kpt. L. Kalinu.

Vojenská história

27. 1. 1945 bolo 80 gardistov [z Ružomberka?] presunutých na Smrekovicu, odkiaľ poslali list veliteľovi 1. pluku mjr. Š. Fejovi, že chcú prejsť k brigáde. 30. 1. 1945 jeden zo spravodajcov oznámil, že s npor. Holatom, veliteľom pionierskej (ženijnej) roty Domobrany v Likavke (počet okolo 100 mužov), dohodol prechod roty k brigáde do Liptovskej Lúžnej. Avšak skôr ako k tomu mohlo dôjsť, rota bola presunutá preč... Z týchto ľudí mal náčelník štábu mjr. Jozef Vražda na Smrekovici postaviť dokonca nový (3.) pluk... Situácia sa však veľmi dynamicky menila a väčšina podobných projektov nikdy nenadobudla reálnu podobu, ani sa nerealizovala.

Jediné údaje o početnom stave 4. partizánskej brigády podáva správa o činnosti („otčet“) brigády¹⁰⁹, spracovaný velením brigády pre potreby Ukrajinského štábu partizánskeho hnutia krátko po prekročení frontu a spojení s jednotkami armády. Tu sú záznamy k štyrom termínom: 30. 12. 1944, 30. 1., 28. 2. a 30. 3. 1945. Početný stav 4. partizánskej brigády podľa týchto záznamov ukazuje tabuľka.

POČTY 4. PAR. BRIG.	V brigáde spolu	Vo veliteľskom zboze brigády	Z toho vojakov	Z toho žien	Z toho bez polit. prísluš.
k 30. 12. 1944 ¹¹⁰	169	25	113	7	156
k 30. 1. 1945	306	33	282	6	282
k 28. 2. 1945	532	36	388	9	388
k 30. 3. 1945	746	47	690 ¹¹¹	9	727

O národnostnom zložení dáva prehľad druhá časť tabuľky tohto dokumentu:

NÁRODN. ZLOŽENIE	Slovákov	Čechov	Zakarpát. Ukrajincov	Občanov ZSSR	Židov	Maďarov
k 30. 12. 1944	179	23	4	14	6	–
k 30. 1. 1945	257	23	?	16	5	–
k 28. 2. 1945	424	25	8	24	11	–
k 30. 3. 1945	642	26	11	24	11	9

Kpt. B. Štefan uviedol, že 2. pluk z národnostného hľadiska v marci 1945 tvorili z väčšej polovice Slováci, 15 % predstavovali Česi, 15 % príslušníci národov ZSSR, 5 % Zakarpatskí Ukrajinci, 5 % Poliáci, 5 % Maďari, Židia a iné národnosti včítane jedného Gréka¹¹².

Analýza záznamov vojnového denníka 4. partizánskej brigády¹¹³ ukázala, že len na samotnom štábe brigády sa v čase od 4. 2 do 4. 4. 1945 sa prihlásilo 104 menovite zaznamenaných

¹⁰⁹Otčet ob istorii voznikovenia, vojevoj dejatel'nosti i partijnopolitičeskoj rabote 4-oj partizanskoj brigady. Archiv Múzea SNP Banská Bystrica, fond UŠPH – 120, arch. jedn. 2, pr. č. 191/65, s. 20.

¹¹⁰Údaj sa týka 4. partizánskeho pluku.

¹¹¹Interpolovaný údaj

¹¹²Porovnaj s MASTNÝ, ref. 19, s. 175.

¹¹³Vojenský historický archív Bratislava, Zbierka Partizánske hnutie, sign. j. 420.

jednotlivcov a niekoľko početne nešpecifikovaných skupín. Údaje o počtoch ďalších jednotiek nie sú k dispozícii, avšak vojnové denníky oboch plukov taktiež zachytávajú výsledky „náboru“. Avšak migrácia medzi súčasťami brigády, resp. medzi 4. partizánskou brigádou a ďalšími partizánskymi jednotkami v podriadenosti HŠPH bola značná a dnes už nie je možné ju sledovať.

Nejasný stav a nedostatočný prehľad o skutočných počtoch jednotlivých častí brigády sa odrážal v nedostatočnej evidencii príslušníkov brigády. Ani jeden z oddielov, práporov, plukov a nakoniec ani sama 4. partizánska brigáda nemá úplný zoznam svojich príslušníkov¹¹⁴. To ukazuje na skutočnosť, že nešlo o kompaktnú jednotku s ucelenou organizačnou štruktúrou, ale skôr o zväzok z jedného centra velenia koordinovaných jednotiek a oddielov s rôznou mierou samostatnosti a takmer neprehľadným počtom spolupracovníkov, pravdepodobne uvádzaných v stave brigády, ktorí sa však prevažne zdržiavali mimo kmeňovú jednotku.

Pravidelné hlásenie početného stavu sa objavilo v bojovom denníku 4. partizánskej brigády až v samom závere jej existencie, a to na priamu urgenciu Hlavného štábu partizánskeho hnutia v Československu. Z tohto zdroja¹¹⁵ vieme, že k 10. marcu 1945 mala brigáda 26 dôstojníkov, 21 rotmajstrov a 553 mužstva. Po odchode podstatnej časti brigády (520 mužov) cez front zostalo v bojovej skupine 20 dôstojníkov, 19 rotmajstrov a 118 mužstva. Pri príchode bojovej skupiny brigády do Nemeckej Lupče 6. apríla 1945 bolo v jej radoch 20 dôstojníkov, 15 rotmajstrov a 107 príslušníkov mužstva.

Posledná vlna prílevu nových bojovníkov je spojená s trestnou výpravou proti Liptovskej Osade 21. 3. 1945 ako odvetu za akciu partizánov z Jegorovovej brigády. Väčšina zbrane-schopných mužov vtedy ušla práve k 4. partizánskej brigáde. Údaje v tabuľke je nutné hodnotiť ako relatívne. Napr. počet Maďarov (9) rozhodne nezodpovedá skutočnosti, že v brigáde bol samostatný maďarský oddiel. Napr. len v *Kronike SNP* v obci Gôtovany je uvedené, že študent Matej Lúčan samotný priviedol k brigáde postupne 16, 7 a 6 maďarských vojakov, teda spolu 29 mužov¹¹⁶. Alebo v noci 2. februára prišlo na veliteľské stanovište 1. pluku 12 maďarských vojakov. Vôbec tu nie sú zahrnutí poľskí občania.

Proces formovania 4. partizánskej brigády sa začal v najťažšom období partizánskeho hnutia na Slovensku v novembri až decembri 1944 vytvorením 4. partizánskeho pluku. Charakter tohto obdobia na strednom Slovensku určovala skutočnosť, že partizáni sa museli adaptovať na nové vojenské a politické podmienky, ktoré sa vytvorili po okupácii Slovenska nemeckou brannou mocou po likvidácii slobodného územia. Druhý determinujúci faktor predstavuje adaptácia na zimné podmienky. Tretím determinantom boli ciele nemeckého velenia – zlikvidovať partizánske hnutie a zvyšky povstaleckej armády. Od začiatku novembra 1944 sústredilo nemecké velenie prevažnú časť svojich síl určených na likvidáciu partizánskeho hnutia práve v Nízkych Tatrách. To nútilo partizánov vyhýbať sa priamym bojovým stretnutiam s nepriateľom, hľadať vhodný priestor doslova na prežitie, zbierať sily a organizovať sa. HŠPH sa preto usiloval predovšetkým zjednocovať roztrúsené skupiny partizánov a vojakov a pripravovať ich na koordinovaný odpor. Taktiež zo strany veliteľov – vojakov bola evidentná snaha sústreďovať sily a prostriedky, budovať vojensko-partizánske jednotky a pripravovať ich na budúcu bojovú činnosť vo vhodnejších podmienkach.

¹¹⁴Na zoznamoch s 18 položkami sa usilovne – avšak s veľkou nechutťou – pracovalo v posledných dňoch pred spojením s jednotkami československej, resp. sovietskej armády. Pozri MASTNÝ, ref. 19, s. 175.

¹¹⁵Bojový denník 4. partizánskej brigády. Archív Múzea SNP Banská Bystrica. Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia. F. 120, a.j. 7, pr. č. 191/65.

¹¹⁶Kronika SNP v Gôtovanoch. Štátny archív Bytča, pobočka Liptovský Mikuláš, f. ONV LM – adm., 1945 – 1948, šk. 166, č. 7215/1945 adm.

Situácia v Nízkych Tatrách v čase formovania 4. partizánskeho pluku, t. j. v novembri a decembri 1944, bola síce podobná situácii v Slovenskom Rudohorí a na Poľane, kde taktiež partizáni zápasili o holú existenciu a záchranu kádrov vinou nepriepustnej blokády dolín a neustálych prečesávacích operácií, avšak výrazne sa odlišovala od relatívne pokojnej situácie v Malej Fatre, Vtáčniku či Považskom Inovci. To ovplyvňovalo rozhodovanie a činnosť tak HŠPH, ako aj velenia 4. partizánskeho pluku.

4. partizánsky pluk a následne tiež 4. partizánska brigáda sa vytvorili ako nová organizačná forma partizánskeho hnutia. Táto vojensko-partizánska jednotka, podriadená priamo HŠPH, sa sformovala zo skupín partizánov, vojakov VI. taktickej skupiny a 2. čs. samostatnej paradantnej brigády, ktorí po prechode HŠPH z liptovskej strany Nízkych Tatier na pohronskú zostali v priestore medzi Liptovskou Lúžnou, Železným, Magurkou a Kľačanmi. Pre podchytenie partizánov vyslal HŠPH na konci novembra 1944 skupinu kpt. Nikolaja Vasilieviča Smetanina, kým vojakov organizovali pplk. gšt. Anton Ciprich a npor. Štefan Feja. Tak bol položený základ 4. partizánskeho pluku, ktorý sa v dôsledku prílevu nových bojovníkov na začiatku februára 1945 zreorganizoval na 4. partizánsku brigádu.

Obe jednotky boli organizované zhora – HŠPH poveril konkrétne osoby zostavením veliteľstva, štábu, boli určení ďalší velitelia, ktorí potom formovali podľa konkrétnych podmienok súčasti pluku, resp. brigády. Po dosiahnutí stanoveného početného stavu – zdá sa však, že skôr ako dosiahli stabilnú štruktúru a pevnú organizáciu – boli jednotky reorganizované na vyšší stupeň. Jedine tak možno vysvetliť, prečo v ich dokumentoch nie sú ani organizačné schémy, ani mená nižších veliteľov.

Proces výstavby 4. partizánskej brigády bol permanentný a – tak ako jej bojové úlohy – bol priamo spojený s vývojom na fronte a približovaním sa oslobodzovacích vojsk Červenej armády a 1. čs. armádneho zboru v ZSSR.

O. VANĚK: DIE BEDINGUNGEN UND DAS PROZESS DER ENTSTEHUNG
DER 4. PARTISANENBRIGADE (NOVEMBER 1944 – FEBRUAR 1945)

Der Artikel beschäftigt sich mit der Genese des Entstandes des 4. Partisanenregimentes und der 4. Partisanenbrigade auf Grund der Summarisierung der seitherigen Kenntnissen und ihrer Komparation mit eigener Archivforschung.

In der zweiten Hälfte vom November 1944 begann ein Prozess der Reorganisierung der Partisanenbewegung, der von dem Generalstab der Partisanenbewegung in der Tschechoslowakei ausgelöst und geleitet wurde. Im Rahmen dieser Tätigkeit des Generalstabs der Partisanenbewegung erstellten sich 4 Partisanenregimente, unter denen auch das beobachtete 4. Partisanenregiment war. Das 4. Partisanenregiment und folglich die 4. Partisanenbrigade bildeten sich als eine neue Organisationsform der Partisanenbewegung aus. Beide Truppen waren von oben organisiert: vom Generalstab der Partisanenbewegung wurden konkrete Personen beauftragt, Kommando und Stab zu bilden; es wurden weitere Kommandanten bestimmt, die dann gemäß konkreter Bedingungen des Bestandteiles des Regimentes bzw. Brigade geformt wurden.

Anfangs Dezember 1944 wurde der Einigungsprozess der einzelnen Partisanengruppen, aufständischen Soldaten und weiteren Freiwilligen im Raum von Dúbravská dolina, Kľačianska dolina und ihrem Seitenfechser im Raum Bane, Lupčianska dolina, Solisko und Magurka, wo sich ungefähr 150 Männer konzentrierten, beendet. Im Raum von Liptovská Lužná befand sich eine näher nicht spezifizierte Soldatentruppe der aufständischen Armee um Oberstleutnant des Generalstabs Anton Ciprich.

Der Befehlshaber des Generalstabs der Partisanenbewegung Oberst A. N. Asmolov entschied sich, in diesem Gebiet ein neues Partisanenbataillon zu formieren. Mit dieser Aufgabe beauftragte er den Bevollmächtigten des Generalstabs der Partisanenbewegung N. V. Smetanin. Das Ergebnis war die Entstehung des 4. Partisanenbataillons. Zu seinem Befehlshaber wurde V. P. Fedotov, zum Kommissar N. V. Smetanin und zum Staboberhaupt G. S. Korovuškin. Schrittweise entstanden seine Bestandteile:

In der Lokalität Na Soliskách wurde am 7. Dezember 1944 die erste Truppe gebildet. Zu ihrem Kommandeur wurde F. G. Nochrin bestimmt. Die Truppe sollte aus 60 Partisanen bestehen. Im Tal Kľačianska dolina wurde am 9. Dezember 1944 die 2. Truppe (14 Männer) gebildet. Zu ihrem Kommandeur wurden Leutnant B. Štefan-Mastný und zum Kommissar der Truppe Rottmeister Š. Lohner ausgewählt. Im Tal Dúbravská dolina wurde am 11. Dezember

Vojenská história

1944 die dritte Truppe gebildet, die ungefähr 25 Männer hatte. Der Stab des Bataillons war in Bunkern in dem oberen Teil des Tales Kľačianska dolina disloziert.

Mit einer bestimmten Zeitverzögerung (bis 16. 12. 1944) formte N. V. Smetanin im Gebiet von Liptovská Lúžna vor allem aus Soldaten der aufständischen Armee eine weitere Truppe, die auch als 5. Bataillon bezeichnet wurde. Zu seinem Befehlshaber wurde Oberstleutnant des Generalstabes A. Ciprich. Über die Organisation und Befehlshaber dieser militärischen Partisanentruppe gibt es bis jetzt kaum Informationen.

Der Prozess der Bildung der neuen militärischen Partisanengestaltung durch Bindung von Bataillonen des Oberleutnants V. P. Fedotov und Oberstleutnants des Generalstabes A. Ciprich wurde auf Grund des Befehles vom Befehlshaber des Generalstabes der Partisanenbewegung Nummer 37 vom 26. 12. 1944 beendet. Auf Grund des Befehles entstand das 4. Partisanenregiment, das seine Operationsbasis im Gebiet Magurka – Železnô – Solisko hatte. Das Regiment war direkt dem Generalstab der Partisanenbewegung untergeordnet.

Das Kommando und der Stab des 4. Partisanenregimentes stationierten in Bunkern auf den nordöstlichen Hängen der Kote 1527 von Sedlisko, später wurden sie nach Magurka verlegt. Das Regiment hatte zwei Bataillone, jedes Bataillon hatte 4 Truppen. Weiter Bestandteile der Organisationsstruktur waren auch die Stab- und Hilfseinheit.

Die Personalstärke des 4. Partisanenregimentes wuchs durch die unaufhörliche Flut von neuen Kämpfern. Dadurch entstanden personelle Bedingungen für Erweiterung des Regimentes und Entstehung einer Brigade. Am 4. 2. 1945 durch Befehl des Generalstabes der Partisanenbewegung Nummer 42 wurde das Partisanenregiment auf die 4. Partisanenbrigade reorganisiert. Dieses militärische Partisanengebilde war in zwei Regimenter organisiert, die auf der Basis der ursprünglichen Bataillone entstanden.

Der Befehlshaber der Brigade, die ihr Kommando von 14. 2. 1945 in Magurka hatte, war der Oberstleutnant des Generalstabes A. Ciprich, zu seinem Stellvertreter wurde Š. Feja. Die Funktion des Brigadenkommissars übernahm der Kapitän N. V. Smetanin und zum Häuptling des Brigadenstabs wurde am 15. 2. 1945 Major J. Vražda. Dem ersten Regiment, das auf dem Grund der 1. Fahne des 4. Regimentes geformt wurde, kommandierte Major Š. Feja. Zum Kommissar wurde S.V. Svetlov, zum Stabchef Oberleutnant L. Medek. Dem zweiten Regiment, das auf dem Grund der 2. Fahne des 4. Partisanenregimentes geformt wurde, kommandierte der Hauptmann B.Štefan – Mastný. In der Funktion seines Stellvertreters lösten sich Kapitän F. Felcman und Oberleutnant M. Škodáček ab. Zum Kommissar des Regimentes wurde Rottmeister Š. Lohner und zum Regimentstabchef Rottmeister J. Gryga.

Der Prozess des Aufbaues der 4. Partisanenbrigade war permanent und direkt mit der Entwicklung auf der Front, als auch mit dem Anzug der Befreiungsarmee verknüpft. Es widerspiegelte sich in der unbeeendete und unübersichtliche Struktur und in der relativ hohe Fluktuation des Kommandokaders. In den Frühlingsmonaten des Jahres 1945 übergang die Brigade in direkte Unterordnung des 1. sowjetischen Armeekorps und ihre Kampftätigkeit war aus dem Grund auf die Destabilisation des Kampfhinterkopfes des Feindes gerichtet, mit der Hauptaufgabe das Durchbrechen der Frontlinie bei Liptauer Talbecken zu erleichtern.